

MILITAIRE SPECTATOR

200 jaar Militaire Willems-Orde

- De relatie tussen fysieke en morele moed
- An Evolutionary Perspective on War Heroism

De Militaire Spectator vanaf nu ook digitaal
www.militairespectator.nl

THEMANUMMER

Masteropleiding *Military Strategic Studies* aan de NLDA

De Faculteit Militaire Wetenschappen verzorgt een modulaire Engelstalige wetenschappelijke masteropleiding. Deze erkende en geaccrediteerde opleiding, *Military Strategic Studies*, start weer in september 2015.

De breed opgezette master bestudeert de rol van het militaire instrument binnen de context van hedendaagse veiligheidspolitieke vraagstukken. De master bestaat uit vier verplichte courses. Daarnaast dient men een keuze te maken uit een van de drie afstudeerrichtingen (*tracks*) van elk vier courses:

- *War Studies*
- *Intelligence & Security*
- *Military Management & Logistics*

De tracks worden gecompleteerd met een *elective*. Het volgen van een of meer losse courses (elk 5 EC) is ook mogelijk. Na positieve afronding ontvangt de student een certificaat.

De inhoud

De master geeft een grondig inzicht in de functie van krijgsmachten in diverse soorten contemporaine conflicten. Het gaat om conventionele oorlogen zoals *Iraqi Freedom*, etnische conflicten en burgeroorlogen zoals in de Balkan, optreden als onderdeel van een diplomatiek offensief zoals tijdens *Allied Force* boven Kosovo, of inzet ten behoeve van *statebuilding* zoals in Afghanistan. Daarbij komen de politieke, maatschappelijke en wetenschappelijke analyses, debatten en theorievorming aan de orde, evenals de juridische en ethische vraagstukken rond legitimering van militair optreden. Verder besteedt de studie aandacht aan de interne managementdynamiek van defensieorganisaties en de positie van krijgsmachten binnen moderne westerse maatschappijen. Naast logistieke thema's wordt ook stilgestaan bij de economische en psychologische dimensie van het krijgsbedrijf. Diverse courses gaan over militaire innovatie en de vorming van defensiebeleid. De track *Intelligence & Security* behandelt de rol van inlichtingen en inlichtingenorganisaties en hun betekenis voor het veiligheidsbeleid en militair optreden. Een voorbeeld van een elective die wordt aangeboden is *Cyber Warfare*.

Zelfstudie

De master, die in deeltijd en modulair wordt verzorgd, kent een aanzienlijke zelfstudielast. De colleges van de tweejarige opleiding vinden op vrijdag plaats op het Kasteel van Breda en zijn opgedeeld in courses van tien weken. De master heeft een omvang van 60 EC en de behaalde studiepunten blijven zes jaar geldig om de operationele flexibiliteit zo veel mogelijk ten goede te komen.

Voor militairen en burgers

De master is in eerste instantie bedoeld voor militairen en burgers met een bacheloropleiding en circa vijf jaar werkervaring in een militaire context. Dit kunnen naast organisaties als Defensie, de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst en het Ministerie van Buitenlandse Zaken, bijvoorbeeld ook ontwikkelingsorganisaties zijn die vanwege hun werk met militaire organisaties samenwerken. Daarnaast kunnen ook andere geïnteresseerden met minimaal een (relevante) bacheloropleiding zich aanmelden. Voor defensiemedewerkers (militairen en burgers, uit Nederland en NAVO-landen) wordt de studie (vooralnog) bekostigd door de organisatie. Civiele studenten betalen collegegeld. De master start in principe met maximaal 45 studenten, van wie er vijftien van buiten Defensie afkomstig zijn.

Meer informatie

De website van de NLDA geeft meer informatie over de inhoud, opzet en toelatingseisen van deze master. De inschrijving voor de master MSS Class 2015 loopt van 1 februari tot en met 30 april. Belangstellenden kunnen nu al mailen naar master.mss@mindef.nl.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbk nederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor Daan Storm van Leeuwen
DM.StormVanLeeuwen@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)

Sectie MOW

Ledenadministratie KVVK

Postbus 90002, 4800 PA Breda

ledenadministratie@kvbk.nl

De Militaire Spectator wordt ook verstuurd
op basis van rang/schaal. Adreswijzigingen
doorgeven bij de eigen personeelsdienst.

REDACTIE

luitenant-generaal b.d. ir. R.G. Tieskens

(hoofdredacteur)

kapitein ter zee P. van den Berg

luitenant-kolonel Marns drs. G.F. Booij EMSD

kolonel drs. A.J.H. Bouwmeester

drs. P. Donker

brigade-generaal prof. dr. mr. P.A.L. Ducheine

dr. J. Duel

cdre KLu b.d. F. Groen

kolonel ir. M.P. Groeneveld

drs. P.H. Kamphuis

luitenant-kolonel KMar drs. ing. D.J. Muijskens

kolonel KLu D.J. Traas MSc

kapitein ter zee mr. N.A. Woudstra

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool

dr. F.J.C.M. van Nijnatten

NIMH

Postbus 90701

2509 LS Den Haag

T 070 - 316 51 20 of

070 - 316 51 95

E redactiemilitairespectator@mindef.nl

www.militairespectator.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij
de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00

studenten € 17,50

buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Ten Brink

ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto:

Actie tegen een groep Indonesische infiltran-
ten, Nederlands Nieuw-Guinea, 1954.

Foto Beeldbank NIMH

Achteromslag: Foto MCD, H. Hillinga

MILITAIRE SPECTATOR

112 200 jaar Moed, Beleid en Trouw

Th. P. Mejan en P.H. Kamphuis

Sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog hebben tweehonderd personen de Militaire Willems-Orde gekregen en aan de toekenning van deze zichtbare onderscheiding voor moed gaat een uiterst zorgvuldige procedure vooraf.

128 De relatie tussen fysieke en morele moed

P.H.J. Olsthoorn

Fysieke moed is in de krijgsmacht zeker belangrijk, maar morele moed, ofwel de bereidheid van de militair om de eigen reputatie op het spel te zetten voor een hoger, moreel doel, heeft vaak een grotere reikwijdte.

140 An evolutionary perspective on war heroism

H. Rusch en C. Störmer

The evolutionary perspective is one way of looking at war heroism and the theory seems useful to scientists who try to explain why some members of the armed forces are willing to risk their lives 'beyond the call of duty.'

En verder:

Editoriaal	110
Andere ogen	151
Gastcolumn	152
Tegenwicht	154
Boeken en signaleringen	156

Moed

Kapitein-arts Charles Wilson diende tijdens het grootste deel van de Eerste Wereldoorlog bij het eerste bataljon van *The Royal Fusiliers*. Hij nam onder meer deel aan de slag om de Somme, waar hij een *Military Cross* verdiende voor zijn moedige actie in de strijd. Later zou hij bekend worden als Lord Moran, de arts van Winston Churchill en de auteur van de klassieker *The anatomy of courage*. In dat boek heeft hij zijn ervaringen als arts in de loopgraven verwerkt.

Hij kwam erachter dat moed hebben geen kwestie is van alles-of-niets. Mensen kunnen meer of minder moedig zijn. Moedig zijn is ook geen absoluut gegeven. Iemand kan in de ene situatie moedig zijn en in een andere niet. Voor hem was moed hetzelfde als wilskracht; en daarvan heeft ieder mens een bepaald tegoed op zijn 'bankrekening'. Door allerlei oorlogservaringen wordt bij militairen een deel van het tegoed af- of bijgeschreven. Soms wordt er echter zo veel afgeschreven dat er niets meer op de rekening staat of dat er zelfs een 'schuld' ontstaat. Dan kunnen ook bij moedige mensen klachten ontstaan.

Een recent voorbeeld van dat laatste is de Amerikaanse *staff sergeant* T.M. Carter, die in 2013 uit handen van president Obama de *Medal of Honor* kreeg; de hoogste dapperheids onderscheiding van zijn land. In 2009 vocht Carter als specialist met 52 militairen op een *combat outpost* vele uren tegen ruim driehonderd 'Opposing Military Forces'. Van de eenheid op de outpost kwamen er tijdens deze aanval acht militairen

om en meer dan 25 raakten gewond, onder wie Carter. Keer op keer bewees Carter zijn moed bij het herbevoorraden van gevechtsposities met munitie, het verlenen van eerste hulp aan een gewonde buddy, het uitschakelen van vijandelijke strijders en het riskeren van zijn leven bij het redden van een gewonde militair die onder vijandelijk vuur lag.¹

Deze gewonde militair zou later in een hospitaal aan zijn verwondingen bezwijken. Voor Carter betekende dit dat hij gefaald had. Sinds 2009 kampt hij met een posttraumatische stressstoornis (PTSS). Tijdens de uitreiking van de medaille refereerde de president niet alleen aan het moedige gedrag van Carter tijdens de strijd maar ook in die 'andere strijd' tegen de stoornis. Zijn ervaringen brachten Carter ertoe om zich actief in te zetten voor militairen met PTSS vanwege hun inzet in Irak en Afghanistan.

Wat deze beschrijving duidelijk maakt, is dat onder oorlogsomstandigheden soms onmogelijke dingen kunnen worden gevraagd van militairen en burgers. Sommigen stijgen in moeilijke situaties boven zichzelf uit en komen tot heldhaftige daden. Niet iedereen is dat gegeven; dat maakt de heldhaftige daden zo bijzonder. Soms betalen mensen hiervoor een prijs in de vorm van een fysieke of mentale verwonding. Soms betalen zij de hoogste prijs: hun leven. Soms zijn hun daden – en dan in het bijzonder hun bereidheid het eigen leven nadrukkelijk in de waagschaal te stellen om dat van anderen te redden of om het doel van de missie te realiseren – zo uitzonderlijk dat ze onderscheidend zijn.

Het is deze maand 200 jaar geleden dat koning Willem I de Militaire Willems-Orde instelde.

¹ Zie voor de officiële reden voor toekenning van de *Medal of Honor* aan T.M. Carter: www.army.mil/medalofhonor/carter/narrative.html

Nog steeds is deze orde de hoogste Nederlandse onderscheiding die een vrouw, man of eenheid kan krijgen voor het 'in den strijd bedrijven van uitstekende daden van moed, beleid en trouw'. Sinds de orde is ingesteld, is ze aan meer dan 6000 personen toegekend. Ook elf eenheden zijn ermee onderscheiden, waaronder twee buitenlandse, namelijk de Poolse 1e Onafhankelijke Parachutistenbrigade en de Amerikaanse 82e Airborne Division.

Van die ruim 6000 toegekende Militaire Willems-Ordes zijn er 'maar' een kleine 200 toegekend sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Dat lijkt verhoudingsgewijs weinig, zeker in verhouding tot de ruim 1000 ordes die zijn toegekend aan militairen die in 1815 streeden bij Quatre-Bras en Waterloo, of de ruim 800 die zijn toegekend aan militairen die in 1831 streeden in de zuidelijke Nederlanden.²

Dat heeft ongetwijfeld te maken met de invoering van andere dapperheidsonderscheidingen tijdens of direct na de Tweede Wereldoorlog, namelijk – in draagvolgorde na de Militaire Willems-Orde – het Verzetskruis 1940-1945, de Bronzen Leeuw, de Verzetster Oost-Azië 1942-1945, het Bronzen Kruis, het Kruis van Verdienste en het Vliegerkruis. Van deze dapperheidsonderscheidingen zijn er sinds hun instelling ruim 8000 toegekend. Behalve beide verzetonderscheidingen kunnen de overige vier dapperheidsonderscheidingen, net als de Militaire Willems-Orde, ook nu nog worden toegekend.

Mede doordat de overige dapperheidsonderscheidingen het mogelijk maakten om meer te differentiëren in de mate van uitzonderlijkheid van het moedige en/of beleidvolle

optreden, is het aantal ridders de afgelopen decennia beperkt gebleven. Daarnaast is hun aantal de laatste jaren sterk geslonken vanwege overlijden. Op dit moment zijn er nog vier dragers van de Militaire Willems-Orde in leven, onder wie de majoors Kroon en Tuinman, die beide zijn geridderd voor 'hun uitstekende daden van moed, beleid en trouw' tijdens militaire operaties in Afghanistan.

Dit themanummer van de *Militaire Spectator* staat in het teken van 'moed' en verschijnt ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan van de Militaire Willems-Orde. Naast een artikel over de geschiedenis van deze onderscheiding komen ook bijdragen aan bod over diverse vormen van moed en de factoren die moedig gedrag beïnvloeden. Verder bevat dit nummer een aantal portretten van mensen die zijn geridderd met de Militaire Willems-Orde.

Het themanummer is een eerbetoon aan allen aan wie de Militaire Willems-Orde is toegekend, maar zeker ook aan iedereen die zich – al dan niet gedecoreerd – onder oorlogsomstandigheden moedig heeft gedragen in de strijd om het Koninkrijk te dienen. ■

2 Sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog heeft ongeveer één op de ongeveer 4000 Nederlandse militairen een MWO gekregen (meegetelde missies zijn: Tweede Wereldoorlog, zowel Europa als Azië, Nederlands-Indië, Nieuw-Guinea, Korea en Afghanistan). De verhouding bij de inzet gedurende de Tiendaagse veldtocht in 1831 en het beleg van de Citadel van Antwerpen in 1832 is circa één op 55 militairen en bij Quatre-Bras en Waterloo in 1815 ongeveer één op achttien militairen. Als alle dapperheidsonderscheidingen sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog worden meegeteld, heeft circa één op de negentig Nederlandse militairen een dapperheidsonderscheiding gekregen.

200 jaar Moed, Beleid en Trouw

De Militaire Willems-Orde en ons decoratiestelsel in beweging (1815 – 2015)

Op 4 december 2014 ontving majoor Gijs Tuinman op het Binnenhof te Den Haag de ridder slag behorend bij Nederlands hoogste dapperheids onderscheiding, de Militaire Willems-Orde (MWO). Al eerder was hem voor zijn moedige en beleidvolle daden in Afghanistan de Bronzen Leeuw, de één na hoogste dapperheids onderscheiding, ten deel gevallen. Na de ridder slag voegde deze officier van het Korps Commandotroepen zich bij het illustere gezelschap van 200 personen die sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog begiftigd werden met de MWO. Deze bijdrage gaat in op het belang van zichtbaar onderscheiden en op het fenomeen ‘moed’, dat lastig te definiëren valt. Vervolgens komt de instelling van de MWO aan de orde, evenals de wijze van toekenning en de problemen die zich bij de beoordeling en toekenning van voordrachten kunnen voordoen.

Th. P. Mejan MA en drs. P.H. Kamphuis*

In een interview bij *RTL Late Night* vertelde Tuinman dat hij zijn ridderkruis het liefst in honderd stukjes had willen hakken omdat ‘zijn mannen’ de onderscheiding net zozeer verdienen als hij.¹ De andere ‘jonge’ ridder, majoor Marco Kroon, had zich een dag eerder in soortgelijke bewoordingen uitgelaten over het belang van het team.

Als ontvangers zelf het belang van het team benadrukken, waarom onderscheiden wij als samenleving dan individuen? Waarom belonen wij überhaupt? En wat houdt het begrip ‘moed’ eigenlijk in? De viering van het tweehonderdjarig bestaan van de Militaire Willems-Orde

vormt een goede aanleiding om het fenomeen dapperheids onderscheidingen eens nader te beschouwen.

De behoefte om te kunnen differentiëren leidde met de Tweede Wereldoorlog als katalysator tot de instelling van meerdere dapperheids onderscheidingen, met als gevolg dat de MWO exclusiever is geworden.

Het belang van zichtbaar onderscheiden

Om de ontwikkeling van ons decoratiestelsel te kunnen onderzoeken, is het nuttig eerst het ‘waarom’ van onderscheidingen te beschouwen. Paul Robinson stelt in zijn overzichtswerk *Military Honour and the Conduct of War* dat iedere samenleving wil floreren en dat iedere generatie ernaar streeft het nageslacht een betere uitgangspositie te verschaffen dan waarmee zij zelf is begonnen.² Daarom belonen samenlevingen van oudsher personen die

* Teus Mejan werkte tot 1 december 2014 voor het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en trad daarna in dienst van de Kanselarij der Nederlandse Orden. Piet Kamphuis is directeur van het NIMH.

¹ Interview *RTL Late Night* op 4 december 2014.

² Robinson, P., *Military honour and the conduct of war. From ancient Greece to Iraq* (London, 2006) 2 - 3.

FOTO W. DEN DUNNEN

Van oudsher belonen samenlevingen personen die bijzondere verdiensten hebben geleverd.

Op de foto: de Vaandelgroep op het Binnenhof tijdens de uitreiking van de MWO aan Gijs Tuinman, 4 december 2014

bijzondere verdiensten hebben bij de verwezenlijking van maatschappelijke idealen. Die personen gaan aldus een voorbeeldfunctie vervullen voor de rest van de samenleving. Belangrijke eigenschappen, zoals in ons geval moed, beleid en trouw, worden zichtbaar benadrukt.

Voorbeeldfunctie

Daarnaast moet de wetenschap dat bijzondere verdiensten beloond worden, een aansporing tot loffelijk handelen vormen. Onderscheidingen – in welke vorm dan ook – beogen individuen dus niet alleen te belonen, maar ook hen, en daarmee de samenleving, op een gewenste koers te krijgen of te houden.

Onderscheidingen spelen eveneens in op de behoefte van zowel individuen als groepen aan erkenning en waardering als onderdeel van persoonlijke ontwikkeling en een 'plaats' in de maatschappij. Na primaire levensbehoeften als voedsel en bescherming, zoekt een mens naar

erkenning van anderen. Dit kunnen zowel partner, familie, vrienden, collega's, oudklasgenoten, promotiegenoten als leeftijdgenoten zijn.³

Erkenning

Een zichtbare beloning vanuit de samenleving levert erkenning op die voor individuen van grote persoonlijke waarde kan zijn, maar die tevens afstraalt op de naaste omgeving. Dat geldt ook in Nederland, ondanks de veel geciteerde uitspraak: 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg'. Passend bij onze nationale cultuur kennen we in Nederland, in vergelijking met veel andere landen, een sober decoratiestelsel.

Beloningen en onderscheidingen hebben door de eeuwen heen verschillende vormen aan-

³ Bowman, J., 'Whatever Happened to Honor?' op www.jamesbowman.net (11 augustus 2014) 3.

genomen. Voor krijgers waren dat van oudsher buit, vrouwen, landgoederen, erekransen, erepenningen, adellijke titels en ridderorden. Overigens, het zichtbaar belonen heeft zich ook tot andere domeinen uitgestrekt. Bonussen in het bedrijfsleven hebben dezelfde functie van enerzijds het belonen van bijzondere prestaties en anderzijds het aansporen van anderen om hetzelfde te doen.

Eer

Deze vormen van erkenning hebben vele namen, maar worden geassocieerd met begrippen als ‘aanzien’, ‘status’ en meer recent: ‘respect’ en ‘credit’.⁴ Van oudsher is ‘eer’ echter een kernbegrip. Het is een cultuurgebonden begrip en dat maakt dat eer moeilijk in één definitie te vatten is.⁵ Hier volstaat met vast te stellen dat er een duidelijke relatie bestaat tussen ‘eer’ of ‘erkenning’ enerzijds en een onderscheiding anderzijds. Op basis van dat inzicht kwam Aristoteles tot een ‘westerse’ definitie van eer, namelijk: een beloning voor deugdzaam gedrag of handelen.⁶

Als onderscheidingen zijn bedoeld om mensen te eren en ‘eer’ de beloning is voor deugdzaam handelen, hoe definiëren we dan deugdzaam handelen? Dit is het moment waarop vertrouwde begrippen als ‘moed’, ‘beleid’ en ‘trouw’ om de hoek komen kijken. Het zijn eigenschappen die een samenleving beschermen tegen kwaadwillende invloeden. Wanneer we de schijnwerper richten op de meest uitdagende eigenschap, die van moed, hoe kunnen we dan een duidelijke scheidslijn trekken tussen wat moedig gedrag is en wat niet?

Waar gaat moed over in dwaasheid? Dat is niet zomaar een theoretische vraag; ook bij de beoordeling van recente voorstellen van dapperheidsonderscheidingen komt die prangende vraag regelmatig ter tafel. Het antwoord luidt dat die scheidslijn niet in

FOTOGRAFIE: E.J. DANIELS

De ridders Kenneth Mahew (links op de foto), Marco Kroon en Gijs Tuinman dat ze deel uitmaakten van een team of ‘slechts’ geluk hebben gehad

algemene termen kan worden gegeven. Moed is namelijk sterk afhankelijk van de omstandigheden.⁷

Doen of denken?

Bij de beoordeling of menselijk handelen als moedig kan worden gekenschetst, stuiten we nog op een andere belangrijke vraag, namelijk of moed gaat over ‘doen’ of ‘denken’. Is bij instinctief handelen sprake van ‘moed’ of is er meer vereist, zoals de bewuste onderkenning van gevaren en risico’s voor het eigen leven? Ian Miller stelt in *The mystery of courage* dat beide componenten essentieel zijn om gedrag als ‘moedig’ te kunnen aanduiden. Uit de casuïstiek blijkt dat in Nederland bij de

4 Robinson, *Military Honour*, 2.

5 Idem, 192 – 202.

6 Aristoteles, *Ethiek* (vert. door J.A.K. Thomson, London, 1976) 284.

7 Miller, Paul, *The mystery of courage* (Cambridge, 2000) 17 – 19.

(rechts) zullen nooit zeggen dat zij moedig zijn geweest. Zij benadrukken

beoordeling van recente voordrachten deze lijn wordt gevolgd. Dat neemt niet weg dat de beoordeling of er sprake is van moedig optreden, telkens weer zeer lastig is.

Miller stelt dat de moed van 'gewone mensen' die 'per ongeluk' moedig waren ons doet beseffen dat wij 'moed' niet kunnen begrijpen tot het moment dat we zelf de test hebben afgelegd. En mensen die de test hebben afgelegd en zijn 'geslaagd', zoals Tuinman en Kroon, zullen nooit zeggen dat zij moedig zijn geweest maar juist benadrukken dat ze deel uitmaakten van een team, of slechts 'geluk' hebben gehad. Dit betekent dat hoeveel waarborgen in de procedure tot beoordeling

van moedig optreden ook worden ingebouwd, volledige objectiviteit per definitie niet mogelijk is; het blijft van geval tot geval een zaak van gewetensvolle afweging.⁸

De oorsprong van de Militaire Willems-Orde

De Republiek der Verenigde Nederlanden nam een vooraanstaande plaats in het internationale statenbestel in; ons land speelde lange tijd de eerste viool in het concert der naties. Dat nam niet weg dat de Republiek door haar burgerlijke karakter een buitenbeentje was. Hier zwaaiden geen vorsten of adellijke heren de scepter, maar lag de macht bij de gegoede burgerij. Ridderorden en gelijkgestelde onderscheidingen hadden daardoor niet de betekenis die ze elders hadden. Zeker, ook de machthebbers in de Republiek eerden legeraanvoerders en vooral zeehelden met zichtbare blijken van waardering. En soms mochten ook lager gegraduateerden meegenieten, zoals bijvoorbeeld bij de toekenning van penningen ter ere van de tocht naar Chatham (1667) of de Doggersbankmedaille (1781); de eerste herinneringsmedaille die aan een lint op de borst werd gedragen. Toch kenden de Staten-Generaal dergelijke ereblijken maar mondjesmaat toe.⁹

Onderdanen binden

De komst van de Bataafse Republiek in 1795 leidde tot de paradoxale situatie dat er juridische gelijkheid voor alle burgers ontstond, maar dat tegelijkertijd een tendens viel te bespeuren om standverschillen te accentueren. Door sjerpen kregen bepaalde functionarissen meer aanzien en onderscheidingen mochten zich in een groeiende belangstelling verheugen.¹⁰ Onder koning Lodewijk Napoleon (1806 – 1810) en na inlijving bij Frankrijk (1810 – 1813) werden de Orde van Unie respectievelijk die van de Reünie ingesteld. Na de val van Napoleon en de terugkeer van de Prins van Oranje op het

8 Idem, 281 – 284.

9 Zelm van Eldik, J.A. van, Moed en deugd. *Ridderorden in Nederland. De ontwikkeling van een eigen wereld binnen de Nederlandse samenleving* (Zutphen, 2003) 25 -32.

10 Idem, 32.

Scheveningse strand verloren deze ridderorden hun bestaansrecht. De herinnering aan de Franse tijd moest worden uitgewist en verzoening tussen traditionele Oranje-aanhangers en voormalige patriotten was het devies. Het prille Koninkrijk der Nederland moest een bufferstaat tegen eventueel Frans revanchisme gaan vormen. Willem I wilde onderdanen aan hem binden. De instelling van twee nieuwe ridderorden, de Militaire Willems-Orde en de Orde van de Nederlandse Leeuw, moet in dit licht worden gezien.¹¹

Het instellen van een ridderorde was van belang om het leger aan de vorst te binden

Deze ridderorden ontstonden in een turbulente tijd. Napoleon ontsnapte in maart 1815 uit zijn ballingsoord Elba en trok met een leger op richting Parijs. Met het schrikbeeld van twintig jaar oorlog vers in het geheugen, brachten de geallieerden meteen legers op de been – ook in ons land. Op 25 maart 1815 schreef de toenmalige commissaris-generaal van Oorlog, luitenant-generaal J.W.Janssens, aan koning Willem I dat het instellen van een ridderorde voor ‘militaire en civiele deugden’ van belang was om het leger aan de vorst te binden.

Loyaliteit

Veel militairen hadden in de legers van Napoleon gediend en een dergelijke onderscheiding kon helpen om hun loyaliteit te borgen. Tegelijkertijd kon de nieuwe onderscheiding de plaats innemen van de Bataafs/Franse onderscheidingen die niet langer mochten worden gedragen; zo konden militaire borsten gevuld blijven. De koning reageerde enthousiast en legde het voorstel voor aan de Hoge Raad van Adel. Een maand vol intensieve correspondentie tussen dit college, de Raad van

State en het staatshoofd volgde, met als resultaat het Koninklijk Besluit van 30 april 1815, no. 5, waarbij de Militaire Willems-Orde bij wet werd ingesteld ter beloning van ‘... uitstekende daden van moed, beleid en trouw....’.

Hoezeer de opmars van Napoleon een rol heeft gespeeld blijkt uit de toelichting die de koning aan de Staten-Generaal schreef: *‘onverwachte gebeurtenissen die terwijl zij in Europa met nieuwe gevaren dreigen ook de ontwikkelingen vorderen van buitengewone moed en verdiensten nopen Ons om thans meer bijzonderlijk Onze aandacht te vestigen op de noodzakelijkheid eener Militaire Ridderorde’*.¹² Op 1 mei kreeg prins Frederik, die het Nederlandse leger commandeerde, opdracht zijn troepen bij dagorder in kennis te stellen van de nieuwe onderscheiding.¹³

Haastwerk met rafelranden

De wet van 30 april 1815 bleef 125 jaar lang het officiële kader voor toekenning. Vanwege het tempo van de totstandkoming waren een aantal zaken niet goed geregeld. Zo was weliswaar bepaald dat onwaardig gedrag tot ontneming van de MWO kon leiden, maar dit was niet juridisch sluitend geformuleerd. De mogelijkheid van postume toekenning of van toekenning aan eenheden was ook niet ingevuld.

Op 24 mei 1815 ging de eerder genoemde Janssens met een commissie aan de slag om een Reglement op de Orde te ontwerpen, waarbij een aantal lacunes in de wet zouden kunnen worden gedicht. Veel tijd kreeg hij niet, want Napoleons leger trok inmiddels op richting de grenzen van het Koninkrijk. Zodoende werd het Ordereglement al op 25 juni 1815 bij Koninklijk Besluit nr. 10 vastgesteld. Waterloo was toen inmiddels een week geschiedenis.¹⁴

Hoewel het nieuwe reglement enkele lacunes dichtte, bleven er rafelranden. De belangrijkste was dat de Wet op één punt in directe tegenspraak was met het

Ridderkruis der 4e klasse

BRON KANSELARJ DER NEDERLANDSE ORDEN

11 Idem, 163 – 165.

12 Idem, 188.

13 Maalderink, P.G.H., *De Militaire Willems-Orde sedert 1940* (Den Haag, 1982) 22.

14 Zelm van Eldik, *Moed en deugd*, 191 – 193.

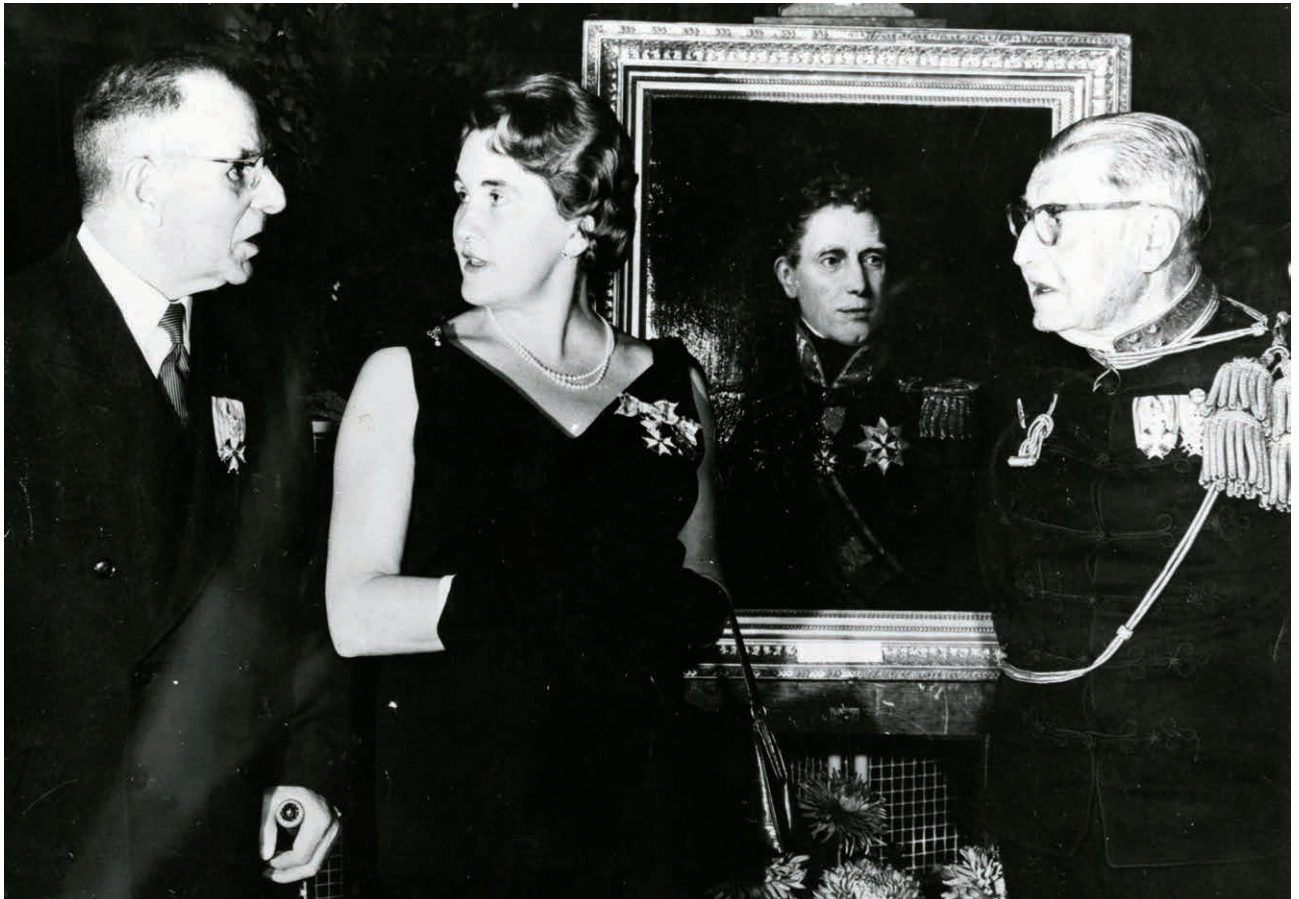

FOTO: BEELDBANK NIMH

Mevrouw B.J. Fick-Gemmeke en twee andere orderidders, met op de achtergrond een portret van de eerste kanselier der Militaire Willems-Orde, generaal J.W. Janssens

Ridderkruis
der 3^e klasse

Orderelement. Artikel 1 van de Wet sprak namelijk over 'uitstekende daden van moed, beleid en trouw', terwijl artikel 2 van het Orderelement stelde dat het ridderkruis der 4^e klasse was bedoeld voor 'uitstekende moed, beleid of trouw'. De combinatie van moed, beleid en trouw zou volgens artikel 12 van het Orderelement leiden tot het ridderkruis der 3^e klasse.¹⁵ Deze tegenstrijdigheid zou een rol gaan spelen bij de evolutie van zowel de Militaire Willems-Orde als van het gehele decoratiestelsel.

Eerste toekenningen

De veldslagen bij Quatre-Bras en Waterloo maakten niet alleen een eind aan Napoleons aspiraties, maar ook aan de discussie in Nederland over de vervanging van de Franse ridderorden. Bij de veldslagen hadden veel

militairen zich onderscheiden in dienst van het nieuwe Koninkrijk. Reeds op 8 juli 1815 benoemde de koning de eerste ridders, onder wie de prins van Oranje, de latere koning Willem II, en de Britse veldmaarschalk Arthur Wellesley, de hertog van Wellington.

Meer dan duizend benoemingen

In totaal volgden er meer dan duizend benoemingen als gevolg van gevechtsacties in de Zuidelijke Nederlanden in juni 1815. Opmerkelijk is dat er ook veel aanvragen binnenkwamen voor verdiensten van vóór 1815. Een aantal werd gehonoreerd. Zo werd de latere kanselier der orde, luitenant-generaal H.M. de Kock, ridder der 3^e klasse voor zijn verdiensten op Java tijdens de Franse tijd.

15 *Wet, houdende de instelling van de Militaire Willems-Orde, gearresteerd den 30ste April 1815, no 5 & Sabron, F.H.A., De Militaire Willems-orde. Geschiedenis van haar ontstaan, met aanteekeningen bij de Wet en het Reglement van de Orde (Breda, 1912).*

In 1843 vielen vier overlevenden van de Slag bij de Doggersbank uit 1781 nog het ridderschap ten deel. De Belgische Opstand (1830) en de daaropvolgende Tiendaagse Veldtocht (1831) leverden nog eens achthonderd benoemingen op. Al met al telde het Koninkrijk na de Belgische afscheiding (1839) al bijna 2500 ridders der 4^e klasse en 200 ridders der 3^e klasse.¹⁶ Met toekenning voor inzet in Nederlands-Indië was men in de beginjaren echter minder genereus.

Bij de conferentie van Londen in 1814 kreeg Nederland de Indische archipel terug van Groot-Brittannië. De geallieerden waren gebaat bij een sterke staat aan de Franse noordgrens en de kolonie in de Oost moest het prille Koninkrijk het noodzakelijke prestige verschaffen en financiële middelen leveren.¹⁷ Het Nederlandse gezag keerde terug en in 1817 werd meteen met harde hand opgetreden tegen inheemse vorsten die weigerden het gezag te accepteren. De eerste toekenning van de Militaire Willems-Orde in de Oost vond in 1818 plaats. Hoewel de Nederlandse troepenmacht tot het begin van de Java-oorlog in 1825 bijna permanent in gewapend conflict met inheemse vorsten was, bleef het aantal toekenningen beperkt tot 41.

Terughoudendheid tijdens de Javaoorlog

Het verschil met Waterloo springt in het oog. Dezelfde terughoudendheid zien we bij de Java-oorlog (1825-1830), toen de Nederlandse aanwezigheid in de archipel zwaar onder druk stond en er bitter werd gevochten.¹⁸ Na afloop werden er slechts 131 ridderkruizen uitgereikt.

Klaarblijkelijk vonden de autoriteiten hier te lande de gevechtsacties buiten Europa tegen een 'inheemsche vijand' minder moedig of vonden de autoriteiten in Indië het lastiger om voordrachten voor optreden in irreguliere oorlogvoering te formuleren.

Die laatste verklaring wordt onderschreven in een brief van gouverneur-generaal J. van den Bosch, die schrijft vooral te steunen op het 'karakter van de heer de Kock' (de kanselier van de Orde met gevechtservaring in de Oost) om het ontbreken van argumentatie bij de voordrachten te compenseren. Het was voor de autoriteiten in Den Haag dus lang niet altijd duidelijk waarom iemand werd voorgedragen.¹⁹

Opvallend is dat de mutaties voor een MWO in Indië in die beginperiode sterk lijken op die voor toekenning voor inzet op de Europese slagvelden.²⁰ Zo werd bijvoorbeeld wachtmeeester Blom onderscheiden met het ridderkruis 4^e klasse voor het veroveren van het vaandel van de krijgshoofd Sentot. Voor het verloop van de guerrillaoorlog was dit nauwelijks van belang, maar naar Europese maatstaven was het een prestatie van formaat. Tevens blijkt uit dit voorbeeld dat het ridderkruis voor een enkele actie kon worden verdiend en dat de begrippen 'moed' en 'beleid' daarbij niet samen hoefden te vallen.

Europese normen

Dit blijkt ook uit de mutaties voor de Java-oorlog. In 29 gevallen was alleen sprake van moed; in de overige gevallen ging moed vergezeld van 'goed gedrag' of 'ijver'. Bij subalterne officieren was lang niet altijd sprake van 'beleid'. Alleen voor hoofdofficieren was het samenvallen van 'moed' en 'beleid' een vereiste. Dit betekende wel dat deze personeelscategorie alleen op grond van meer acties voor het ridderkruis 3^e klasse in aanmerking kwam.²¹ Al met al lijkt men bij de toekenning van de Militaire Willems-Orde in Indië aanvankelijk de Europese normen te hebben willen toepassen op de Indische praktijk en was men slecht op de hoogte van de reden voor iedere voordracht. Dat deed geen recht aan de gevechtsonstandigheden in de Gordel van Smaragd.

16 Nederlands Instituut voor Militaire Historie, databank dapperheidsonderscheidingen (2 januari 2015).

17 Moor, Jaap de, 'Met klewang en karabijn: een militaire geschiedenis van Nederlands-Indië (1815-1849)' in J.R. Bruijn en C.B., Wels eds, *Met man en macht. De militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2003) 201.

18 Moor, 'Met klewang en karabijn', 206 – 207.

19 Geheim verbaal 30 juni Kabinet No 211/121 (brief van gouverneur-generaal Van den Bosch aan het Ministerie van Koloniën), Nationaal Archief, Koloniën I, inv.nr. 4220.

20 Mutatie is de officiële redengeving voor een decoratie.

21 Mejan, Th. P., *Van ridderorde tot dapperheidsonderscheiding. De evolutie van de Militaire Willems-Orde en het begrip 'moed' in Nederlands-Indië, 1818-1963* (MA thesis; Leiden, 2010) 32.

De Indische praktijk

Door de terugkeer van de rust in Nederland na de Belgische afscheiding en de gewapenderhand uitgevoerde pacificatie van de Oost, gingen men bij de toekenning langzamerhand meer rekening houden met de Indische praktijk. Zo werden er niet alleen meer onderscheidingen toegekend, maar ontstond ook een betere balans tussen onderscheiden officieren, onderofficieren en soldaten. Bij ongeregelde oorlogsvoering opereert een krijgsmacht immers in kleinere eenheden, waardoor enerzijds de feitelijke bevelvoering bij het 'junior leadership' berust en anderzijds de directe commandant het beste zicht heeft op uitzonderlijke prestaties, en dus als beste de voordracht kan indienen.²²

Betere onderbouwing

Voordrachten werden hierdoor beter onderbouwd. In deze periode werden niet alleen offensieve of defensieve gevechtsacties beloond, maar ook het redden van mensenlevens en het verrichten van ondersteunende werkzaamheden, bijvoorbeeld geniewerk als het opruimen van versperringen of het slaan van bruggen onder vuur.²³ 'Moed' en 'beleid' hebben in deze periode dus niet alleen betrekking op het gevecht zelf, maar ook op het risicovolle werk van de gevechtsondersteuners.

De toename van het aantal benoemingen riep tegelijkertijd problemen op in de hogere graden. De tegenstrijdigheid tussen de Wet en het Reglement werkte dit verder in de hand. Om te voorkomen dat militairen te snel een hogere graad in de Orde zouden bereiken en daarmee de Orde in waarde zou dalen, was men in Den Haag terughoudender met de directe benoeming tot ridder 3^e klasse. Voor 'moed' en 'beleid' tijdens een enkele gevechtsactie kregen zelfs hoofdofficieren vaker een ridderkruis 4^e klasse.

De bevordering tot het ridderkruis 3^e klasse zouden zij kunnen 'verdiene' door in andere acties opnieuw moed en beleid aan de dag te leggen. Omdat 'moed' en 'beleid' steeds vaker hand in hand gingen bij gevechtsacties geleid

door subalterne officieren of zelfs onderofficieren, werd 'beleid' steeds minder aan hoofdofficieren voorbehouden. Toch bekijft een beeld van willekeur in deze periode.²⁴

De Atjeh-oorlog: keerpunt

De Atjeh-oorlog (1870 – 1901) vormt in veel opzichten een keerpunt. Hoewel de initiële expedities nog veel overeenkomsten vertonen met eerdere grootschalige campagnes, verandert het militair optreden onder indruk van het verzet van de fanatieke Atjehse tegenstander in een vorm van counter-insurgency *avant la lettre*. In toenemende mate gingen 'moed' en 'beleid' in de mutaties voor een ridderkruis 4^e klasse hand in hand. Het ridderkruis 3^e klasse werd hierdoor steeds meer een onderscheiding voor een herhaling van 'moed' en 'beleid'.

BRON COLLECTIE NATIONAAL MILITAIR MUSEUM

Eretken voor Belangrijke
Krijgsbedrijven (Atjeh 1873-
1900) en tevens de Eervolle
Vermelding (driemaal)

Niet alleen gevechtsacties werden beloond maar ook het redden van mensenlevens of het verrichten van ondersteunende werkzaamheden

De werkwijze van het Korps Marechaussee van Atjeh en Onderhorigheden in 1890 werkte dit nog verder in de hand. Kleine groepen inheemse soldaten opereerden onder leiding van een Europese subalterne officier of onderofficier diep in vijandelijk gebied tegen een numeriek overmachtige vijand. De historische parallel met het heden is evident. Vanwege de kenmerkende offensieve manier van optreden van het korps verdwenen levensreddende handelingen onder vuur door medisch personeel en ondersteunende werkzaamheden van genisten stilzwijgend weer uit de mutaties. Moed kon nog alleen in het fysieke gevecht worden bewezen.

22 Idem, 31 en 45.

23 Idem, 48 – 49.

24 Idem, 49-51.

De wijziging van de Wet op de Militaire Willems-Orde, waarbij ‘moed, beleid en trouw’ bewezen moest zijn ‘in de strijd’ – zoals doorgevoerd in 1940 – was zodoende een bevestiging van de praktijk zoals die zich vooral in het tweede deel van de Atjeh-oorlog voordeed. Het was echter tevens uitvloeisel van een ontwikkeling die al halverwege de 19-de eeuw was ingezet.²⁵

Ontwikkeling van ons decoratiestelsel

Vanaf de stichting van de Militaire Willems-Orde bestond er nog een mogelijkheid om individuen te belonen voor moedig gedrag. Artikel 13 van het Ordereglement maakte het mogelijk dat zij die nog (net) niet in aanmerking kwamen voor een ridderkruis 4^e klasse een ‘Honorabele mentie’ konden verkrijgen. Deze ‘Eervolle Vermelding’, zoals zij later werd genoemd, werd bij dagorder bekend gemaakt. Vanaf 1821 ging men dit instrument gebruik, vermoedelijk om de enorme groei van het aantal ridders te beperken.

Pas in 1877 werd er een zichtbaar ereteken aan verbonden. Dit werd gedragen als kroon op het Erteken voor Belangrijke Krijgsbedrijven, ook bekend als het ‘Expeditiekruis’. Hoewel de Eervolle Vermelding oorspronkelijk een opstapje was naar het ridderkruis 4^e klasse, werd het in de 19-de eeuw ook veelvuldig gebruikt als herhalingsonderscheiding tussen de ridderkruizen der 3^e en 4^e klasse.

In 1822 ontstond met de Erepennig voor Menslievend Hulpbetoon een derde mogelijkheid om moedig gedrag te belonen. De aanleiding vormde het optreden van luitenant De Langle in Doornik, die met gevaar voor eigen leven handelend optrad om levens te redden. Omdat zijn handelen in vreedstijd plaatsvond en niet te relateren was aan een gevecht, kon

hij niet worden onderscheiden. Daarom besloot de koning tot instelling van een aparte onderscheiding.²⁶

Overigens, ook recent heeft zich een discussie voltrokken over de vraag of de Erepennig voor Menslievend Hulpbetoon wel toegekend zou kunnen worden aan militairen in inzetgebieden. De consensus is thans dat dit mogelijk is, mits het moedig optreden op geen enkele wijze te relateren valt aan oorlogshandelingen of oorlogsgeweld.

In 1839 werden in de Indonesische archipel dienende inheemse militairen uitgesloten van de Militaire Willems-Orde. Dit zou tot 1865 duren. Het traditionele ridderkruis, zo dachten men in Den Haag, zou door bepaalde stromingen in de islam als kwetsend kunnen worden ervaren. Daarnaast bestonden er twijfels of de inheemse militair zich wel kon kwalificeren voor het predicaat ‘beleid’ – waren de inheemse KNIL-militairen toch niet vooral loyale uitvoerders van bevelen?²⁷

Om die redenen kwam het tot de Medaille voor Moed en Trouw, en dat in zilver en in brons.²⁸ Hoewel de nieuwe onderscheiding initieel aan een blauw lint werd gedragen, werd in 1869 het lint van de Militaire Willems-Orde gebruikt. Dit bevestigde wel het vooroordeel dat de onderscheiding een tweederangs MWO zou zijn. Dit gevoel werd verder versterkt door de uiterlijke verandering van een ronde vorm naar een Maltezerkruis (zoals bij de echte Militaire Willems-orde) in 1898. Dit Kruis voor Moed en Trouw stierf uiteindelijk een zachte dood.

In 1855 werd het Eresabel ingesteld

De problemen over een herhalingsonderscheiding hadden, zoals eerder aangestipt, ook gevolgen voor het decoratiestelsel. Eerst probeerde de regering het probleem op te lossen door de Orde van de Nederlandse Leeuw

25 Idem, 54 – 76, 82 – 95.

26 Zelm van Eldik, *Moed en deugd*, 207-208, 400.

27 Idem, 327 – 328 & M. Plaatzter, ‘Moed, beleid en trouw. De discussie rond beloningssystemen in Nederlands-Indië’ (eigen beheer), 10.

28 Zelm van Eldik, *Moed en deugd*, 317-325.

of de Eervolle Vermelding toe te kennen als individuen zich bij herhaling onderscheidden, maar nog steeds niet voor een ridderkruis 3^e klasse in aanmerking kwamen.²⁹ In 1855 werd de Eresabel ingesteld. Deze kon worden toegekend aan gedecoreerde officieren die zich nogmaals door daden van moed, beleid en trouw hadden onderscheiden.

De regering was evenwel karig met toekenning, met als gevolg dat de problemen bleven bestaan – tot ongenoegen van Kamerleden en de vaderlandse pers.³⁰ In de loop van de twintigste eeuw verdampten de problemen, omdat er na de ‘pacificatie’ van de archipel in 1914 nauwelijks meer ridderkruizen werden uitgereikt en de overheid zelfs de nieuwe Orde van Oranje-Nassau gebruikte om moedig gedrag buiten directe oorlogsomstandigheden te belonen.³¹

Al met al zijn er tot de wetswijziging van 1940 ongeveer 6000 ridderkruizen der Militaire Willems-Orde uitgereikt tegenover 5800 Eervolle Vermeldingen. Van het Eresabel zijn er totaal 106 uitgereikt en van het Kruis (voorheen Medaille) voor Moed en Trouw zijn er ongeveer 1500 uitgereikt.³² Concluderend kunnen we vaststellen dat naarmate de 19-de eeuw vorderde, het steeds moeilijker werd om voor een ridderkruis der Militaire Willems-Orde in aanmerking te komen.³³ De wetswijziging van 1940 zou deze trend bestendigen.

Wetswijziging en de Tweede Wereldoorlog

Verskillende politici ondernamen gedurende de 19-de en het begin van de 20-ste eeuw pogingen om de Wet op de Militaire Willems-Orde te moderniseren. Al rond 1860 moest een minister erkennen dat de Wet niet meer dan een dode letter was.³⁴ Uiteindelijk kwam op 30 april 1940 een nieuwe Wet tot stand. Verouderde artikelen werden geschrapt en ook anderszins vond aanpassing plaats.

Deze modernisering was bepaald geen hamerstuk geweest. Vooral over de interpretatie van de zinsnede ‘in de strijd’ had zich een felle discussie

tussen parlement en regering voltrokken. De regering, bij monde van minister van Defensie A.Q.H. Dijkhoorn, was voorstander van een ‘rekkelijke’ interpretatie, zodat ook degenen die belast waren met het plannen en voorbereiden van operaties, net als dat in 1815 het geval was geweest, voor de MWO in aanmerking zouden kunnen komen. De Tweede Kamer toonde zich echter ‘precies’ en keerde zich tegen de bewindsman. Om het ridderkruis te kunnen verwerven, moest men daadwerkelijk fysiek hebben deelgenomen aan het gevecht, zo werd de bewindsman duidelijk te verstaan gegeven.³⁵

De wetswijziging kwam op een bijzonder ongelegen moment. De nieuwe Wet was namelijk nog niet van kracht op het moment dat de eerste Duitse parachutisten neerdaalden op Hollandse bodem. Bovendien was artikel 13, waarin de Eervolle Vermelding was vastgelegd, komen te vervallen. Het was de bedoeling de Eervolle Vermelding in een afzonderlijk Koninklijk Besluit te regelen, maar dat was nog niet gebeurd.

De regering in ballingschap in Londen moest werken met een nieuwe Wet en met een klein ambtelijk apparaat met weinig kennis van de materie. Zij voelde zich echter wel gebonden aan de Kameruitspraak tot ‘precieze’ interpretatie. Toch wilden staatshoofd en ministers voortvarend recht doen aan militairen en burgers die zich onderscheiden hadden in de strijd tegen de vijand.

Nieuwe onderscheidingen

Al in juni 1940 kwam het tot de instelling van het Bronzen Kruis. Als officiële reden werd

29 Idem, 360 – 362, 368 – 369.

30 Mejan, *Van ridderorde tot dapperheidsonderscheiding*, 76-79 en 102 – 105.

31 Idem, 93, 97 -101.

32 NIMH, databank dapperheidsonderscheidingen.

33 Mejan, *Van ridderorde tot dapperheidsonderscheiding*, 147 – 148.

34 Ridder MWO, ‘Het 70 jarig bestaan der Militaire Willems-Orde’ in: *Indisch Militair Tijdschrift*, 1885 (Batavia, 1885) 951 en G.Nypels, ‘De Wet, houdende instelling van de Militaire Willems-Orde’ in: *Indisch Militair Tijdschrift* 1900 (Batavia, 1900) 412.

35 Vergaderjaar 1939 – 1940, bijlage 281 in Nationaal Archief, *Handelingen der Staten-Generaal, 1847 – 2000* (2.02.21.01), inv.nr. 736 & Vergaderjaar 1939 – 1940, bijlage 281 in Nationaal Archief, *Archief van de Tweede Kamer 1815 – 1945* (2.02.22), inv.nr. 3223.

Het Bronzen Kruis

aangedragen dat de nieuwe onderscheiding een toeloop op de Militaire Willems-Orde en de Eervolle Vermelding moest indammen.³⁶ Met het Bronzen Kruis had de minister een extra instrument om moedig gedrag te belonen.

Twee andere onderscheidingen complementeerden het nieuwe instrumentarium. Dit waren het Kruis van Verdienste (voorheen Burgerkruis van Verdienste), het in oorsprong civiele zusje van het Bronzen Kruis, en het Vliegerkruis. De onduidelijkheid over de status van de Eervolle Vermelding maakte dat deze in de eerste oorlogsjaren nog met regelmaat werd toegekend als kroon op de eerder genoemde onderscheidingen. Om aan alle onduidelijkheid rond de Eervolle Vermelding een eind te maken, stelde de regering ter vervanging uiteindelijk in 1944 de Bronzen Leeuw in.

In de wetswijziging van april 1940 werd opnieuw van de regering een goed functionerend kapittel geëist. Door de Duitse inval was dit instituut echter nooit geformeerd. Om de voordrachten toch te laten onderzoeken stelde de regering in juli 1941 de Commissie Militaire Onderscheidingen (CMO) in. De CMO werd belast met de toetsing van voordrachten voor het Bronzen Kruis, de Eervolle Vermelding, het Vliegerkruis en de Militaire Willems-Orde. Het Kruis van Verdienste werd op dat moment al getoetst door de eerder ingestelde Commissie Onderscheidingen Koopvaardij (COK) van het Ministerie van Handel, Nijverheid en Scheepvaart.

De CMO en CKO liepen elkaar echter voortdurend voor de voeten en waren verder goed

voor de nodige conflicten met de verantwoordelijke ministeries.³⁷ De commissies droegen zodoende niet bij tot een soepel werkend decoratiestelsel. Daarbij kwam dat met name de CMO doelbewust terughoudend was bij de toekenning van de Militaire Willems-Orde. Vooral haar latere voorzitter, schout-bij-nacht baron C. de Vos van Steenwijk zag de Militaire Willems-Orde vooral als de Nederlands equivalent van het *Victoria Cross*. Er bestaan echter aanzienlijke verschillen tussen deze twee decoraties.

Zo is de MWO een ridderorde die verschillende gradaties kent. Het *Victoria Cross* daarentegen is een onderscheiding zonder gradaties die meer dan één keer aan een persoon kan worden toegekend.³⁸ Dat kan niet bij de MWO, dan vindt bevordering plaats. Dit overkwam bijvoorbeeld J.P. van Helsing, kapitein-vlieger-waarnemer bij de Militaire Luchtvaart van het KNIL. Na in februari 1941 te zijn benoemd tot ridder 4e klasse voor zijn optreden in de luchtoorlog tegen Japan bij de verdediging van Singapore, werd hij bevorderd tot ridder 3^e klasse op grond van zijn moedig, beleidvol en trouw optreden bij een aanval op het door de Japanners bezette vliegveld Kali-Djati op 7 maart 1942.

Hoewel de benoeming in de Militaire Willems-Orde aanvankelijk uitsluitend als een beloning voor militairen was bedoeld, was het ridderchap in de loop der tijd ook enkele burgers ten deel gevallen. De wetswijziging van april 1940 formaliseerde deze mogelijkheid; ook *'niet-militaire Nederlandse onderdanen'* konden in de Orde worden opgenomen. Dit maakte het mogelijk dat zeelieden van de koopvaardij en verzetsstrijders tot ridder werden geslagen; het ondergrondse verzet tegen Duitsers en Japanners was namelijk gelijkgesteld met 'in den strijd'.

'Waardig gedrag'

In verband met de Tweede Wereldoorlog zijn nog twee punten vermeldenswaard. Ten eerste, de ridder moet – het is al eerder vermeld – zich waardig gedragen. Dat is geen loze bepaling. Zo is bijvoorbeeld op grond van 'onvaderlands

36 Geheim verbaal in Londen d.d. 9 juni 1940, nr.1, Nationaal Archief, Archief van het Kabinet der Koningin 1898 – 1945 (2.02.14), inv.nr. 9034.

37 Zelm van Eldik, *Moed en deugd*, 29 & Notulen van de Commissie Militaire Onderscheidingen d.d.22 april 1942, blad 5 – 8 & Nationaal Archief, Archief van de Kanselarij der Nederlandse Orden 1815 – 1994 (2.02.32), inv.nr.637.

38 Notulen van de CMO d.d.22 april 1942, Nationaal Archief, Archief van de Kanselarij der Nederlandse Orden 1815 – 1994 (2.02.32), inv.nr. 637.

gedrag' tijdens de Duitse bezetting een ridder na de oorlog uit het register geschrapt. Een andere ridder, die zich in vredetijd schuldig maakte aan frauduleus handelen in de effectenhandel en op grond daarvan tot een stevige gevangenisstraf werd veroordeeld, is ook de MWO ontnomen.

Verder constateerde de CMO dat het beoordelen van een voordracht steeds lastiger werd naarmate de tijd verstreek. Lacunes in relevante archieven, het kwetsbare menselijke geheugen alsmede het inlevingsvermogen in de omstandigheden van toen speelden de beoordelaars steeds meer parten. De ministerraad besloot daarom op 9 juli 1951 om na 1 juli 1952 ingediende voorstellen tot toekenning van een dapperheidsonderscheiding voor daden verricht in de Tweede Wereldoorlog niet meer in behandeling te nemen. Het voornemen bestaat – en dat om precies dezelfde redenen als in 1951 – om voor voordrachten voor recente operaties een indientermijn van tien jaar in te stellen, gerekend vanaf het moment van de gevechtsactie.

Zo'n tien jaar geleden leek het besluit van de ministerraad uit 1951 overigens een belemmering te vormen voor een breed in de politiek en samenleving gedragen wens tot toekenning van dapperheidsonderscheidingen aan de Poolse generaal-majoor S. Sosabowski en diens mannen van de 1^e Zelfstandige Poolse Parachutistenbrigade voor hun inzet tijdens operatie *Market Garden*. De Tweede Kamer legde haar gevoelen zelfs vast in een motie Van Baalen/Timmermans.³⁹ De militair-historicus Ben Schoenmaker wist een uitweg uit de dreigende impasse aan te reiken. Hij toonde aan dat in 1948 het voornemen bestond Poolse militairen voor hun aandeel in de slag om Arnhem te decoreren, maar dat de beoordeling daarvan nooit had plaatsgevonden. Dat bood de opening om, onder eerbiediging van het besluit uit 1951, hiertoe alsnog over te gaan. Het

resultaat was dat de Poolse brigade in 2006 werd onderscheiden met de Militaire Willems-Orde en dat generaal-majoor S. Sosabowski postuum de Bronzen Leeuw kreeg toegekend.

Toekenning voor daden na de Tweede Wereldoorlog

Tijdens de dekolonisatieoorlog in Nederlands-Indië hield de CMO vast aan de strenge Londense standaard. Het gevolg was dat het aantal ridderkruizen beperkt bleef tot 26.⁴⁰ Dat werd mede in de hand gewerkt door de opheffing van de COK. De toetsing van voordrachten van het Kruis van Verdienste gebeurde vanaf dat moment door de CMO. Daardoor werd deze van oorsprong civiele onderscheiding definitief een militaire.

De inzet van het Nederlands Detachment Verenigde Naties in Korea, van november 1950 tot november 1954, zorgde eveneens voor een uitbreiding van het ridderbestand. Drie militairen, waarvan twee postuum, werden voor hun optreden tot ridder der 4^e klasse geslagen. Ons laatste oorlogje, zoals de journalist John Jansen van Galen de confrontatie met Indonesië over Nederlands Nieuw-Guinea eens heeft aangeduid, leidde tot toekenning van een aantal dapperheidsonderscheidingen, maar niet tot nieuwe ridders.

Met het neerhalen van de vaderlandse driekleur op Nederlands Nieuw-Guinea kwam de krijgsmacht volledig in de ban van de Koude Oorlog. Ze bereidde zich dag in, dag uit, voor op een oorlog die niet kwam. De ernstinzet die wel plaatsvond, betrof deelname aan VN-waarnemingsmissies of vredesmacht. Om de militairen die hieraan deelnamen te waarderen, zagen diverse herinneringsmedailles het levenslicht. Soms kwamen blauwe baretten in

Her Kruis der Verdienste

BRONKAMELARIJ DER NEDERLANDSE ORDEN

De Bronzen Leeuw

39 Zie brief van de minister van Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 9 december 2005.

40 Maalderink, *De Militaire Willems-Orde sedert 1940*, 299 – 324.

FOTO: MCD, E. DANIELS

Majoor Gijts Tuinman na het ontvangen van de ridder slag van koning Willem-Alexander

gevechten van strijdende partijen terecht of werd gericht op hen vuur uitgebracht.

Geen vijand, geen dapperheidsonderscheidingen

Toekenning van dapperheidsonderscheidingen was lange tijd evenwel uit den boze, vanuit de sterk legalistische redenering dat VN-militairen geen vijanden kenden en dat derhalve geen sprake kon zijn van moedig en/of beleidvol optreden in de strijd tegen een vijand. In de jaren '90 begonnen de bevelhebbers van de krijgsmachtdelen bij deze redenering vraagtekens te plaatsen. Hun militairen werden tijdens de nieuwe generatie vredesoperaties met gericht wapengeweld geconfronteerd. Cambodja en voormalig Joegoslavië bijvoorbeeld, waren goed voor pakkende voorbeelden. De schotten tussen 'blauw' en 'groen' optreden bleken in de praktijk minder dicht dan gedacht. Na de nodige reflectie en op basis van uitvoerige rapporten over de toekomst van het

decoratiebeleid, besloot de minister van Defensie op 16 juni 1999 tot instelling van een Commissie Dapperheidsonderscheidingen. Deze Commissie (CDO) boog zich vervolgens over een aantal voordrachten, met als gevolg dat in 2002 voor het eerst sinds vele jaren weer dapperheidsonderscheidingen werden toegekend.

De eerste uitreikingen

Er werd een Bronzen Kruis toegekend aan de marinier der eerste klasse D.A. Vonk voor zijn moedig optreden tijdens een hinderlaag op 4 mei 1993 te Cambodja; een Kruis van Verdienste aan een sergeant der eerste klasse van het Korps Commandotroepen, die bij Srebrenica onder zwaar Servisch vuur twee F-16's naar twee Servische tanks had 'gepraat'; en Vliegerkruizen aan de kapitein-vlieger M. Duivesteijn en de Amerikaanse majoor-vlieger W. Thomas voor hun moedig optreden

op 7 en 8 juni tijdens een aanvalsmis-sie op een Servisch vliegveld.⁴¹

De uitreiking in de Ridderzaal, op 23 januari 2002, bracht het fenomeen dapperheidsonderscheiding weer breed onder de aandacht. Toch was het niet volledig rozengeur en maneschijn. Vooral de weigering van de commando om zijn Kruis van Verdienste in ontvangst te nemen, zorgde voor enige turbulentie. Hij vond het onterecht dat twee naaste collega's bij de actie niet dezelfde onderscheiding kregen. Zijn weigering voedde een breder gevoel dat bij de eerste uitreiking wel erg 'gepolderd' was om alle traditionele krijgsmachtdelen een plaats onder de zon te geven. Uiteindelijk zou de onverschrokken commando jaren later zijn beslissing herzien en alsnog zijn Kruis in ontvangst nemen.

Recente ervaringen

Hoewel de media, en zeker ook de Defensiebladen, ruimschoots aandacht schonken aan de beloningen voor dapper en beleidvol optreden zou het nog geruime tijd duren alvorens het fenomeen dapperheidsonderscheidingen weer daadwerkelijk bij commandanten ging leven. De overgrote meerderheid was gevormd in het vredesleger van de Koude Oorlog en niet vertrouwd met het fenomeen heroïsche inzet, laat staan met de voordrachtprocedures en de criteria.

Groter bewustzijn

De Nederlandse deelname aan de oorlog in Afghanistan droeg – in combinatie met een gerichte informatievoorziening – bij aan een groter bewustzijn. In toenemende mate bereikten de Operationele Commandanten, en in het bijzonder de Commandant Landstrijdkrachten, voordrachten vanuit de lijn, die vergezeld van advies dan aan de CDO werden aangeboden. De Commandant Landstrijdkrachten besloot als eerste zich te laten adviseren door een eigen adviesorgaan, de CDO-CLAS, enkele jaren later gevolgd door een soortgelijk adviescollege bij het Commando Zeestrijd-

Het Kruis van Verdienste

krachten en meer recent bij het Commando Luchtmachtkrachten.

Inmiddels is er ruimschoots ervaring opgedaan met de beoordeling van voordrachten. Een voordracht gaat, voorzien van een advies van de commandant van het OPCO, naar de Commissie Dapperheidsonderscheidingen op het ministerie, waarin alle krijgsmachtdelen en het kapittel vertegenwoordigd zijn.⁴² Mocht de CDO tot de conclusie komen dat een voordracht de Bronzen Leeuw waardig is, dan vindt – net als dat bij een MWO-voordracht het geval is – nog een afzonderlijk onderzoek door het kapittel plaats. Dit betekent dat tegenwoordig een MWO pas na tenminste drie expliciete toetsingen, door drie verschillende instanties, kan worden toegekend. Op die wijze streeft men ernaar het onvermijdelijke subjectieve element in de beoordeling – zoals eerder ter sprake kwam – zoveel mogelijk te elimineren.

'Lessons learned'

Vier *lessons learned* zijn vermeldenswaardig. 'One team, one mission' is ook voor tactische eenheden een goed devies. Toch geldt voor de toekenning van een dapperheidsonderscheiding dat een individu zich moet hebben onderscheiden. In een enkel geval weigerde een commandant een onderscheid te maken naar personen en droeg hij de leden van zijn eenheid collectief voor. Hierdoor dreigde de gehele voordracht niet in behandeling te worden genomen – waardoor uiteindelijk geen recht zou worden gedaan aan die collega's die onder gevaarlijke omstandigheden 'ver boven zichzelf uitgestegen waren'.

41 Voor meer over de acties, zie: Christ Klep en Richard van Gils, *Van Korea tot Kabul. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Den Haag, 2005, derde druk), Erwin van Loo, *Crossing the Border. De Koninklijke Luchtmacht na de val van de Berlijnse Muur* (Den Haag, 2003), Arthur ten Cate en Martijn van der Vorm, *Callsign Nassau. Het moderne Korps Commandotroepen 1989-2012* (Amsterdam, 2012), J.C.H. Blom et al, *Srebrenica. Een 'veilig gebied'. Reconstructie, achtergronden, gevolgen en analyses van de val van een Safe Area* (Amsterdam, 2002).]

42 Het Kapittel der Militaire Willems-Orde functioneert sinds 1946.

FOTO BEELDBANK NIMH

De generatie van de Tweede Wereldoorlog, de dekolonisatieoorlogen en de Koreaoorlog (foto) is aan het uitsterven, maar dat is niet de enige reden waarom de rijen van ridders zijn uitgedund

Ook het denken in bloedgroepen kleurde soms voordrachten. Herhaaldelijk kwamen vanuit een regiment of korps voordrachten voor alleen leden van het eigen regiment of het korps en werden militairen van een ander krijgsmachtdeel, of een ander wapen of dienstvak die bij dezelfde gevechtsactie betrokken waren geweest, volstrekt genegeerd. Om deze blikvernauwing te voorkomen maakt al geruime tijd een hoofdofficier van het Korps Mariniers deel uit van de CDO-CLAS bij dossiers waarin

mariniers met landmacht-militairen bij landoperaties optrekken.

Om de voordrachten zorgvuldig te kunnen beoordelen, is vaak het horen van extra getuigen of aanvullend onderzoek nodig. Al snel was duidelijk dat hiervoor capaciteit moest worden vrijgemaakt. De CDO-CLAS kreeg daarom de beschikking over twee ervaren hoofdofficieren b.d. die het onderzoek voor hun rekening nemen.

Meer weten over gedecoreerden?

De databank dapperheidsonderscheidingen van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) biedt een overzicht van alle militairen en burgers die tussen 1815 en 2000 een dergelijke decoratie kregen uitgereikt. Het is mogelijk te zoeken op achternaam, op onderscheiding of op de periode waarin de onderscheiding bij Koninklijk Besluit werd toegekend. In veel gevallen staat ook de redengeving vermeld.

U kunt de databank als volgt benaderen. Via www.defensie.nl/nimh. Aan de rechterzijde staat een kopje met 'Zie ook'. Klik op ' Militaire Geschiedenis'. Onder het overzicht van onderwerpen staat een kopje 'Onderscheidingen'. Klik hierop en vervolgens op ' Dapperheidsonderscheidingen'. Wat volgt is een link naar de databank dapperheidsonderscheidingen: <http://www.defensie.nl/onderwerpen/onderscheidingen/inhoud/dapperheidsonderscheidingen/databankdapperheidsonderscheidingen>

aan directe commandanten te hebben geholpen, maar ook een betere begeleiding van gedecoreerden.

Dat laatste is zeker nodig voor de nieuwe ridders MWO. Het staat immers buiten kijf dat hun leven met de ridderslag ingrijpend is veranderd. Zij zijn van het ene op het andere moment bekende Nederlander geworden, nemen een vooraanstaande plaats in bij voor de natie belangrijke plechtigheden en leven dientengevolge in een glazen huis. Zij zijn veel gevraagde sprekers en eregasten. Zij moeten daarbij een balans zien te hervinden tussen hun professionele militaire carrière, hun verplichtingen als ridder en hun privéleven.

De rijen van de ridders zijn uitgedund. Dat is, zo hebben we proberen duidelijk te maken, niet alleen het resultaat van het uitsterven van de generatie van de Tweede Wereldoorlog, de dekolonisatieoorlogen en de Koreaoorlog. Medebepalend is dat de Militaire Willems-Orde sinds de beginjaren, toen de hoogste onderscheiding voor dapperheid nog kwistig werd uitgedeeld, geëvolueerd is tot een exclusieve onderscheiding, die slechts voor zeer uitzonderlijke daden van Moed, Beleid en Trouw wordt toegekend. ■

De vierde les is dat de onwennigheid bij lagere commandanten en bij directe collega's met het fenomeen dapperheidsonderscheiding er in het begin toe leidde dat sommige jonge beroeps-militairen hun Kruis van Verdienste of Bronzen Kruis soms als last ervoeren. 'Waarom moet je nu weer weg naar een plechtigheid?' en 'Waarom moet je nu weer lessen missen of een deel van de oefening?', waren vragen die hen wel eens werden toegebeten. Hier lijkt niet alleen een betere informatievoorziening

De relatie tussen fysieke en morele moed

Hoewel moed een lastig te definiëren concept is, is er wel overeenstemming over het feit dat er ten minste twee vormen zijn: fysieke moed en morele moed. Morele moed staat dan onder meer voor de bereidheid de eigen reputatie op het spel te zetten voor een hoger, moreel doel. Veel auteurs nemen aan dat morele moed een afgeleide is van fysieke moed, en dat wie het laatste niet heeft, ook op het eerste niet hoog scoort, maar dat is niet per se het geval. Het is wel duidelijk dat de prijs van morele moed doorgaans hoog is. Om te verklaren waarom dit juist ook in de krijgsmacht zo is, gaat dit artikel in op het belang dat zij hecht aan sociale cohesie. Ook de nadelen van sociale cohesie komen daarbij aan de orde.

Dr. P.H.J. Olsthoorn*

In de Tweede Wereldoorlog plaatste Japan piloten in torpedo's, en offerde zo de bestuurders op aan een slechts marginaal toegenomen nauwkeurigheid. Slechts twee van de ongeveer honderd gebruikte *Kaitens* trof doel. Moedwillig missen had geen zin; omdat de torpedo van binnenuit niet opende zou de piloot van hongers- en dorstomkomen. Vanwege de sterke Japanse eer- en schaamtecultuur was dat overigens een overbodige voorzorgsmaatregel. Er was veel *animo* voor de functie.¹

Inleiding

Het is de vraag of opofferingsgezindheid die uit zo'n sterke sociale druk voortkomt, moedig is.

Volgens Aristoteles, nog steeds de meest aangehaalde auteur als het over moed gaat, is moed die voortkomt uit bezorgdheid over wat anderen van je denken, geen echte moed. Dat is erg streng; ook een daad die mede is ingegeven door de wens schaamte te vermijden, kan moedig zijn.² Daar staat tegenover dat de term 'moed' wat aan waarde verliest als moedig gedrag volledig wordt bepaald door sociale druk.

Begripsbepaling

Moed veronderstelt toch wel een zekere vrijwilligheid. Vergelijkbare complicaties zijn er bij de Japanse militairen die zich in dezelfde oorlog liever doodvochten dan overgaven. Waren zij moedig? Of was eerder de incidentele Japanse militair moedig die de sociale druk weerstond en wel capituleerde? Die vraag is lastig te beantwoorden omdat niet altijd duidelijk is wat we onder moed verstaan. Die conceptuele verwarring gaat ver terug: Plato's dialoog over moed, *Laches*, eindigde al met de constatering dat niet duidelijk was

* De auteur is als universitair docent civiel-militaire interactie verbonden aan de Nederlandse Defensie Academie.

1 In die gevallen dat een torpedo vanwege een technisch mankement uiteindelijk niet werd afgevuurd, schaamde de piloot, eenmaal bevrijd uit zijn benarde positie, zich diep. Een van hen zei: 'Toen ik weer uit de torpedo moest, toen wilde ik pas echt dood.' I. Miller, *The Mystery of Courage* (Cambridge, Harvard University Press, 2000) 274.

2 Zie noot 1, 85.

geworden wat moed eigenlijk is. Een aantal jaar geleden begon William Ian Miller zijn boek *The Mystery of Courage* zelfs met een vergelijkbare constatering: hij was er niet uitgekomen. Doet, bijvoorbeeld, het doel waarvoor iemand risico's loopt er toe? En is iemand die geen angst kent moedig, of is juist degene die wel angst kent maar deze weet te overwinnen dat? En als moed risicobereidheid veronderstelt, valt de zelfverkozen dood van zelfmoordterroristen daar dan nog onder?

De Amerikaanse filosofe Susan Sontag schreef dat de plegers van de aanslagen van 11 september 2001 moediger waren dan de vliegers die van veilige hoogte bommen afgooien.³ Haar opmerking leidde tot veel protest in de Verenigde Staten. Sontag liet het doel en de gevolgen van de aanslag echter buiten beschouwing omdat moed volgens haar 'moreel neutraal' was, en noemde de plegers van de aanslag moedig omdat zij bereid waren te

sterven. De positie van zo'n moderne zelfmoordterrorist is overigens wel enigszins vergelijkbaar met die van de Kaiten-piloot: ook de eerste komt vaak onder grote sociale druk tot zijn daad.

Militaire deugden

Ondanks die onduidelijkheden staat moed prominent op de meeste lijstjes van militaire deugden, samen met andere traditionele deugden zoals loyaliteit en discipline. Ook in de nieuwe Visie Leidinggeven is moed een van de vier karaktereigenschappen die een militair leidinggevende dient te hebben.⁴ Uit de omschrijving blijkt dat het daarbij niet alleen om fysieke moed gaat, maar bijvoorbeeld ook om de bereidheid impopulaire maatregelen te

3 S. Sontag, 'Talk of the Town', *The New Yorker* (2001) 24 september.

4 *Visie Leidinggeven Defensie* (ExpertiseCentrum Leiderschap Defensie, 2014).

De (toneel-)schrijfster, filosofe en criticus Susan Sontag, een van Amerika's meest gevierde auteurs, kreeg veel kritiek op haar artikel in 'The New Yorker', dat vlak na de aanslagen van 9-11 verscheen

FOTO ANP

treffen. De *Joint Doctrine Publicatie 5 Commandovoering* noemt het 'je kwetsbaar durven opstellen' en 'uitkomen voor je mening' als onderdelen van moed.

Het *Competentiewoordenboek Defensie* stelt onder 'durf,' een notie die toch op zijn minst aan moed verwant is, dat een militair met voorstellen moet durven komen die tegen de heersende mening ingaan.⁵ Een recente rapportage van de Centrale Organisatie Integriteit Defensie, ten slotte, meldt onder het kopje 'urgente, aanvullende aanbevelingen' dat toekomstige officieren niet alleen over fysieke, maar ook over morele moed dienen te beschikken.⁶ Deze aandacht voor morele moed in Nederlandse defensiepublicaties is in lijn met wat we in andere landen zien: ook bijvoorbeeld de Amerikaanse en Britse landmacht verstaan onder moed meer dan alleen de bereidheid om lijf en leden op het spel te zetten, en noemen morele moed expliciet. Meer nog dan fysieke moed is morele moed een 'hoera-begrip': iedereen is ervóór. Maar veel consequenties verbindt men daar niet altijd aan. Zoals de Amerikaanse generaal Matthew B. Ridgway stelde: *'physical courage is never in short supply in a fighting Army. Moral courage sometimes is.'*⁷

Opzet artikel

In dit artikel tracht ik te verklaren waarom dat zo is. Daartoe omschrijf ik in de volgende paragraaf wat morele moed is door het te onderscheiden van fysieke moed. Daarna schets

FOTO MCD, E.J. DANIELS

Majoor Gijs Tuinman ontvangt de ridderslag van koning Willem-Alexander voor bewezen moed

ik aan de hand van voorbeelden de hoge prijs die doorgaans staat op het vertonen van deze vorm van moed. Vervolgens komt de rol van sociale cohesie aan de orde. Daarmee wordt tevens verklaard waarom die prijs zo hoog is.

Twee soorten moed

Morele moed is de bereidheid de eigen goede naam, reputatie en vaak ook carrière op te offeren voor een hoger, moreel doel. Terwijl bij fysieke moed het 'fysieke' slaat op wat je op het spel zet, namelijk lijf en leden, verwijst het 'morele' in de term morele moed naar dat moreel juiste doel.⁸ Waar fysieke moed ook immorele doelen kan dienen, is dat bij morele moed niet het geval. Daarom kun je van morele moed ook niet zeggen dat het 'moreel neutraal' is. Morele moed sluit aan bij de klassieke aanname dat de belangrijkste deugden onderling verbonden zijn: rechtvaardigheid betekent weinig als de moed ontbreekt om dat wat rechtvaardig is, te verdedigen.⁹

5 *Competentiewoordenboek Defensie* (Hoofdirectie Personeel, 2009) 28.

6 Moed is, volgens de auteurs van het rapport, een 'impliciete competentie' waarop cadetten en adelborsten informeel worden beoordeeld; niet in de laatste plaats door elkaar. Wie niet uit het juiste hout is gesneden, loopt het risico te worden weggepest. Het rapport suggereert dat morele moed nodig is om precies dat tegen te gaan; overigens zonder die term te gebruiken. Centrale Organisatie Integriteit Defensie. *Integriteit bij de opleiding en vorming van adelborsten en cadetten aan de Nederlandse Defensie Academie duiding van risico's, perspectief op verbetering* (Commando DienstenCentra, 2014) 37.

7 Geciteerd in J.H. Toner, *Morals under the Gun: The Cardinal Virtues, Military Ethics, and American Society* (Lexington, University Press of Kentucky, 2000) 116.

8 Dat morele doel zien we ook enigszins terug in het Engelse *civil courage*, en het Duitse *Zivilcourage*. In beide gevallen kan het ook heel goed om fysieke moed gaan, maar aan de dag gelegd door niet-militairen. Kees Schuyt vertaalt dit begrip als 'burgermoed' in zijn Beschermerslezing Nationaal Monument Kamp Vught, *Moedige Mensen en de Actualiteit van Morele Vorming* (2014).

9 Ook de etymologie van integriteit, een aan morele moed verwante deugd, verwijst daarnaar: het Latijnse *integer* betekent 'heel' of 'ongedeeld.'

Schaamte overwinnen

Maar morele moed dient dan wel *per definitie* een moreel juist doel. Logisch nood-zakelijk is dat niet: het is immers denkbaar dat iemand zijn goede naam riskeert voor een immoreel doel. Als je consequent zou zijn, zou 'reputatiemoed' een betere term zijn dan morele moed. Morele moed bestaat ten dele uit het overwinnen van schaamte, en je zou daarom kunnen stellen dat wie zonder schaamte is, ook niet echt moreel moedig kan zijn, zoals iemand zonder angst ook niet werkelijk fysiek moedig is omdat we het overwinnen van (fysieke) angst nu eenmaal als een essentieel element beschouwen van fysieke moed.

Morele moed behelst in zekere zin ook het overwinnen van angst, maar dan gaat het om angst voor de mening van anderen en bezorgdheid om de eigen reputatie. De eerder genoemde Miller definieert morele moed als *'the capacity to overcome the fear of shame and humiliation in order to admit one's mistakes, to*

confess a wrong, to reject evil conformity, to denounce injustice, and to defy immoral or imprudent orders'.¹⁰ Wie morele moed toont, isoleert zichzelf, voegt hij er elders aan toe.

Dat laatste blijkt ook uit de oudere definitie van morele moed van de negentiende-eeuwse liberaal Henry Sidgwick, die morele moed zag in personen *'facing the pains and dangers of social disapproval in the performance of what they believe to be duty'*.¹¹ Dit vermogen misstanden te benoemen is belangrijk voor de krijgsmacht, niet in de laatste plaats omdat ze behoefte heeft aan militairen die een collega op zijn of haar gedrag aanspreken. Een Amerikaanse overste uit de Amerikaanse burgeroorlog, Horace Porter, schreef aan het eind van de negentiende eeuw dat morele moed de belangrijkste vorm van moed is, en noemde het een 'dagelijkse noodzaak'.¹² Zelfs in de krijgsmacht is fysieke moed, toch een kerndeugd voor militairen, niet iets dat dagelijks wordt gevraagd.

Onderscheid fysieke en morele moed

Tot niet al te lang geleden waren beide vormen van moed overigens niet goed te scheiden. Wie zijn goede naam verspeelde door tegen de gevestigde mening in te gaan, bijvoorbeeld op het gebied van religie, bracht daarmee dikwijls ook zijn leven in gevaar.¹³ Dit betekent overigens niet dat het ook het onderscheid tussen morele en fysieke moed van recente datum is. Plutarchus beschreef al hoe Pompeius' wens om aardig gevonden te worden zijn beslissingen negatief beïnvloedde, terwijl zijn tijdgenoot Cato Minor juist zonder toga en schoenen de straat op ging om zichzelf te leren zich alleen te schamen voor echt schaamtevolle zaken. Plato stelde eerder in *Crito* dat men in staat moest zijn de mening van de meerderheid te trotseren. Maar hij liet daar direct op volgen dat die meerderheid ons wel

¹⁰ Miller, *Courage*, 254.

¹¹ Geciteerd in Miller, *Courage*, 254.

¹² H. Porter, 'The Philosophy of Courage,' *The Century*, 36 (1888) (2).

¹³ Miller, *Courage*, 263.

kon doden.¹⁴ Dat is nu in veel landen anders, en sinds de negentiende eeuw heeft het onderscheid tussen fysieke en morele moed algemeen ingang gevonden.¹⁵

Toch gaan volgens veel auteurs fysieke en morele moed nog steeds hand in hand. Men beschouwt morele moed in dat geval als een afgeleide van fysieke moed, en daarbij is de gedachte dat wie het laatste niet heeft ook op het eerste niet hoog scoort. Fysieke en morele moed zijn dan twee verschijningsvormen van dezelfde deugd. Daarbij slaat men fysieke moed vaak hoger aan, omdat het bij morele moed 'slechts' gaat om je reputatie of populariteit. Een gebrek aan morele moed acht men in het verlengde daarvan juist kwalijker, precies

omdat deze vorm van moed gemakkelijker te bereiken zou zijn, en in zekere zin in ieders vermogen zou moeten liggen.

Twee vragen

Deze voorstelling van zaken over de relatie tussen fysieke en morele moed roept een tweetal vragen op, die in de volgende paragrafen centraal staan. Ten eerste: is morele moed inderdaad de 'makkelijkere' vorm van moed? Ten tweede: is het werkelijk zo dat fysieke en morele moed probleemloos samengaan, bijvoorbeeld in de krijgsmacht?

De prijs van morele moed

Om met de eerste vraag te beginnen: soms lijkt morele moed inderdaad de makkelijkere variant. Neem bijvoorbeeld het geval van Pablo Paredes, een Amerikaanse onderofficier die op 6 december 2004 weigerde aan boord te gaan

14 Plato, *Crito* 48a/b.

15 Miller, *Courage*, 263.

De Amerikaanse marineofficier Pablo Paredes (in het midden van de foto), vond de oorlog in Irak immoreel en illegaal en weigerde aan boord te gaan van de USS Bonhomme. Hij lichtte de media in over zijn beweegredenen. Paredes is uiteindelijk veroordeeld en werd gedegradeerd tot onderofficier

FOTO AP, D. POROY

van zijn transportschip, de *Bonhomme Richard*, dat mariniers naar Irak moest brengen. Paredes vond de oorlog in Irak immoreel en illegaal, en lichtte de media ruimschoots in over zowel zijn daad als zijn beweegredenen. Hoewel sommigen er vooral een gebrek aan fysieke moed in zagen, meenden veel Amerikanen dat de militairen met gewetensbezwaren die weigerden naar Irak te gaan, morele moed toonden.

Degradatie

Het geval van Paredes, die uiteindelijk is veroordeeld tot twee maanden op de basis en degradatie van onderofficier derde klas tot gewoon marine rekrut, laat zien dat de grens tussen morele moed en insubordinatie ook niet altijd even scherp is. Dat blijkt nog duidelijker uit het geval Bradley Manning, de Amerikaanse militair die onder meer honderdduizenden diplomatieke telegrammen naar Wikileaks doorsluisde, waarbij niet duidelijk was welk hoger doel dat diende. We zien hier ook dat morele moed een ingewikkelde categorie is: wie uitzending weigert of documenten lekt, zal zijn goede naam bij zijn collega's waarschijnlijk verspelen, maar wellicht tegelijkertijd bij anderen aan aanzien winnen. Je zou kunnen stellen dat dit afbreuk doet aan het gehalte aan morele moed, omdat de prijs die men doorgaans voor morele moed betaalt – isolement, en reputatieschade – in dat geval beperkt blijft.¹⁶

Dat brengt ons bij een belangrijk punt: veel literatuur over morele moed haalt voorbeelden aan waarbij 'een rechte rug' uiteindelijk loonde. Een van de weinige boeken over dit onderwerp, *Moral Courage* van Rushworth Kidder, staat vol met dergelijke voorbeelden, waarbij het uiteindelijk met iedereen goed afloopt. De moreel standvastige krijgt, na enig ongemak weliswaar, waardering, behoudt zijn baan, of maakt zelfs promotie.¹⁷ Dat suggereert dat wie morele moed toont, daarvoor nauwelijks een prijs betaalt.

In de echte wereld loopt het vaak slecht af met mensen die tegen de belangen van organisatie en collega's in morele moed tonen. Op zijn best worden ze genegeerd, maar soms ook moeten zij onderduiken, vrezend voor hun leven,

waarmee morele moed onbedoeld aan fysieke moed raakt. Dat morele moed uiteindelijk ook wat fysieke moed vraagt, gebeurt natuurlijk vaker, en Miller merkt terecht op dat wie het helemaal aan fysieke moed ontbreekt waarschijnlijk ook geen morele moed durft te tonen.¹⁸ De aanslag van juli 1944 op Hitler door kolonel Claus von Stauffenberg, vaak aangehaald als voorbeeld van morele moed,¹⁹ was zonder fysieke moed nooit gepleegd: Von Stauffenberg riskeerde ook zijn leven en verloor.

Een recenter voorbeeld vormen de lotgevallen van Joe Darby, de Amerikaanse sergeant van de militaire politie die na drie weken twifelen twee cd's met foto's van misstanden in de Abu Ghraib-gevangenis aan de autoriteiten overhandigde. Daarmee diende hij een moreel doel, hij

Doorgaans is isolement en reputatieschade de prijs die men voor morele moed betaalt

stelde een evident onrecht aan de kaak. Maar tegelijkertijd zorgde Darby ervoor dat collega's hun baan verloren en tot jarenlange gevangenisstraffen werden veroordeeld. Integriteit, doen wat je persoonlijke waarden en normen je ingeven, botst hier met loyaliteit aan collega's, ook al zo'n militaire deugd.

Onderduiken

Voor Darby woog integer handelen zwaarder. Het saillante daarbij is dat integriteit even vaak voorkomt op de lijstjes van deugden van de verschillende krijgsmachten als moed en loyaliteit. En hoewel ook de Amerikaanse landmacht integriteit als een van haar zeven waarden noemt, liep het niet goed met Darby af. Hoewel Darby anonimiteit had bedongen,

16 Miller, 2000, 257.

17 Rushworth M. Kidder, *Moral Courage* (New York, Harpers Collins, 2005).

18 Miller, 2000.

19 Zie bijvoorbeeld U.F. Zwygart, 'Integrity and Moral Courage: Beck, Tresckow and Stauffenberg', *Military Review* 74 (1994) (5) 4.

maakte minister van Defensie Donald Rumsfeld zijn naam bekend op een persconferentie. Veel collega's, maar ook veel mensen uit zijn dorp, namen Darby zijn handelen zo kwalijk dat hij nog steeds noodgedwongen ondergedoken leeft. Rumsfeld schreef een brief waarin hij Darby vroeg te stoppen met iedere keer te vertellen dat hij, Rumsfeld, Darby's naam had bekendgemaakt.²⁰

Waar fysieke moed bewondering oogst, wordt morele moed soms bestraft

Omdat Darby eigenlijk anoniem had willen blijven, en duidelijk tegen zijn zin tot klokkenluider is gemaakt, kun je je afvragen of zijn geval wel echt een voorbeeld van morele moed is. Een ander bekend voorbeeld is dat duidelijk wel. Op 16 maart 1968 trok een Amerikaanse compagnie onder leiding van kapitein Ernest Medina het dorp My Lai (of Pinkville) binnen. Het dorp zou vol Vietcong-strijders zitten, maar daarvan bleek geen sprake. Ondanks het ontbreken van verzet executeerden de soldaten 400 weerloze burgers. Opvallend is dat bijna iedereen in de compagnie meedeed.

Bedreigingen

Helikoptervlieger Hugh Thompson, Jr., landde zijn helikopter tussen een aantal van zijn collega's en een groep vluchtende Vietnamezen in, ter bescherming van de laatsten. Voordat Thompson uitsteeg, vroeg hij zijn medebemanningsleden op de eigen troepen te schieten als die geweld tegen de Vietnamezen zouden gebruiken. Uiteindelijk wist Thompson hen te redden. Dezelfde dag nog bracht Thompson rapport uit, maar de Amerikaanse krijgsmacht wist het verhaal stil te houden totdat andere

Amerikaanse militairen journalisten en politici over het gebeuren inlichtten. Dit verhaal zal in grote lijnen bij velen bekend zijn. Waarschijnlijk minder bekend is dat men Thompson in eerste instantie zijn ingrijpen en rapporteren over collega's alleen maar kwalijk nam. Thompson werd jarenlang bedreigd en is op instigatie van president Nixon, die de politieke schade als gevolg van My Lai wilde beperken, in diskrediet gebracht.²¹ De voorzitter van het Amerikaanse Congres, Mendel Rivers, hielp hierbij door te stellen dat alleen Thompson naar aanleiding van My Lai de gevangenis in zou moeten. De verantwoordelijken voor My Lai, onder wie kapitein Medina, gingen ondertussen nagenoeg vrij uit, onder meer onder druk van de publieke opinie.

Pas dertig jaar later volgde eerherstel voor Thompson, kreeg hij voor zijn daden de *Soldier's Medal* voor moed getoond buiten gevechtssituaties, en gaf hij binnen de Amerikaanse krijgsmacht lezingen over het belang van morele moed. Weliswaar bejegenden zowel de Amerikaanse krijgsmacht als de Amerikaanse samenleving Thompson in eerste instantie onheus, uiteindelijk hesen beide hem toch als morele held op het schild. Daarbij gaf zeker de Amerikaanse defensieorganisatie eerdere fouten, zowel wat betreft My Lai als de behandeling van Thompson, ruiterslijk toe. Niet ieder land heeft dat 'zelfreinigend vermogen'.

Nederlands-Indië

Dat brengt ons bij een voorbeeld dichter bij huis. Ongeveer tien maanden voordat het My Lai incident in de pers kwam, gaf psycholoog en voormalig dienstplichtige Joop Hueting een televisie-interview aan *Achter het Nieuws*. In dat interview van vrijdag 17 januari 1969 stelt Hueting dat Nederlandse militairen zich in Nederlands-Indië schuldig maakten aan oorlogsmisdrijven, zoals het neerschieten van onschuldige burgers en het mishandelen van gevangenen. Hij geeft toe zelf ook geen schone handen te hebben. Deze onthulling komt nadat er ruim twintig jaar lang nauwelijks iets is gezegd of geschreven over dat wat er niet goed ging tijdens de politonele acties. Brieven die Hueting eerder naar de kranten schreef, zijn

20 D. Rather, *Rather outspoken: My life in the news* (New York, Grand Central, 2012).

21 Trent Angers, *The Forgotten Hero of My Lai: The Hugh Thompson Story* (Lafayette, Acadian House, 2014).

FOTO ANP

Amsterdam, 1969. Debat in politieke café Pieterspoort over de oorlogsmisdrijven die Nederland in het voormalige Nederlands-Indië gepleegd zou hebben. Op de foto (van links af) dr. J.M. Pluvier, dr. J.E. Hueting en Joop van Tijn, die het forum leidde

nooit geplaatst. Het bijzondere van Hueting is dat hij het er niet bij liet zitten, en het verhaal bleef vertellen dat niemand wilde horen. De *Telegraaf* hekelde zijn televisieoptreden de maandag daarna in een hoofdredactioneel commentaar. Volgens het dagblad 'is het volslagen zinloze, buiten alle proporties naar voren brengen van incidentele gruwelen door de heer Hueting een misselijke daad'.

Het interview met Hueting markeerde wel het begin van een debat over wat er in Nederlands-Indië is gebeurd. Het leidde tot de Excessen-nota, waarin de regering voor het eerst het eigen verleden in Nederlands-Indië onderzocht.²² Maar veel veteranen waren woedend. Sommigen wilden Hueting laten vervolgen: hij had immers toegegeven oorlogsmisdaden te hebben gepleegd. Hueting dook met vrouw en kind onder op de Veluwe.

Tot slot: in 2013 was er bij een forum over integriteit voor de Hogere Defensie Vorming

een Amerikaanse voormalige VN-contractant te gast die in de jaren negentig de klok luidde over betrokkenheid van door de VN ingehuurd personeel bij mensenhandel en prostitutie. Deze dame, Kathryn Bolkovac, werd ontslagen, heeft daarna nooit meer een vergelijkbare betrekking gekregen en is nu rondreizend deskundige op het gebied van klokkenluiders. Als ervaringsdeskundige raadde zij potentiële klokkenluiders aan zich drie keer te bezinnen. Waar fysieke moed bewondering oogst, wordt morele moed soms bestraft.

Nauwelijks bescherming

Is daar nu iets aan te doen? Regelingen voor klokkenluiders kunnen helpen. Nederland loopt op dit gebied achter. Wie naar buiten treedt, geniet nauwelijks bescherming: de bestaande regelingen willen juist bereiken

22 Anderzijds: op de NLDA is er bijna geen cadet of adelborst die er iets vanaf weet. Op de middelbare school is het nauwelijks een onderwerp.

dat mensen de misstanden eerst bij hun leidinggevende melden.²³ Daarbij gaat men er aan voorbij dat dát een gepasseerd station is voor wie heeft besloten publiek te gaan. De Verenigde Staten van Amerika en het Verenigd Koninkrijk zijn hierin al verder, en geven rechtsbescherming aan wie misstanden naar buiten brengt.

Maar dat lost maar een klein deel van het probleem op. Kathryn Bolkovac vocht op basis van de Britse klokkenluidersregeling met succes haar ontslag aan, maar dat heeft haar weinig opgeleverd omdat haar naam besmet bleef. Ook Abu Ghraib klokkenluider Joe Darby heeft weinig te vrezen van zijn voormalige werkgever (hij nam zelf ontslag). Hij geniet zelfs bescherming van hogehand, maar hij zal voorlopig geen normaal leven kunnen leiden. In dit soort gevallen heb je weinig aan een klokkenluidersregeling. Dat roept de vraag op waarom iemand die bij het benoemen van een misstand duidelijk het morele gelijk aan zijn kant heeft, toch nadelige gevolgen ondervindt.

Waarom is de prijs van morele moed doorgaans hoog? En vooral, waarom lijkt dat soms juist in de krijgsmacht het geval te zijn? Het antwoord op die vraag ligt in ieder geval ten dele in het belang dat militaire organisaties hechten aan sterke sociale cohesie. Daar ligt ook het antwoord op de eerder gestelde vraag of fysieke en morele moed wel altijd probleemloos samengaan. Eerder stelden we vast dat morele moed een zekere mate van fysieke moed veronderstelt. Andersom is dat niet per se het geval.

De rol van sociale cohesie

Het belangrijkste inzicht dat onderzoek naar fysieke moed heeft opgeleverd is dat sociale cohesie deze vorm van moed bevordert. Vooral naar aanleiding van enkele studies naar gevechtsmotivatie in de Tweede Wereldoorlog die eind jaren veertig verschenen, proberen krijgsmachten de sociale cohesie te vergroten. Onderzoekers ontdekten destijds dat militairen

Infanteristen en Bushmasters, samen met Afghaanse politieagenten op patrouille in de straten van Kunduz, Afghanistan (2012). Fysieke moed is natuurlijk belangrijk, maar morele moed heeft vaak meer impact

FOTO AVDD, E. KLJIN

23 In 2008 zijn de bestaande regelingen geëvalueerd: 'De regelingen zijn primair gericht op het bevorderen van het intern melden van misstanden en niet op het beschermen van klokkenluiders. De regelingen kennen zeer uitgebreide voorschriften en procedures voor het doen van meldingen, maar kennen niet of nauwelijks voorzieningen voor het bieden van (rechts)bescherming aan klokkenluiders.' M. Bovens et al., *Evaluatie klokkenluidersregelingen publieke sector* (Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2008). Ook de *Aanwijzing SG A/984 Uitvoering van het integriteitsbeleid Defensie* voorziet in een klokkenluidersregeling waarbij de melder in beginsel meldt bij zijn of haar leidinggevende. (Ministerie van Defensie, 2012) 20. Een defensiemedewerker die intern onvoldoende gehoor vindt, kan overigens naar de Onderzoeksraad Integriteit Overheid stappen – klokkenluiden noem je dat *niet*.

zichzelf niet als onderdeel zien van een militaire organisatie die vecht voor abstracte idealen als vrijheid en democratie, maar zich vooral identificeren met de kleine groep medesoldaten met wie zij de meeste tijd doorbrengen.

De angst buiten die groep te vallen of als lafaard door het leven te moeten gaan, is volgens de onderzoekers soms groter dan de angst dood te gaan.²⁴ Meer abstracte motieven, patriotisme inbegrepen, motiveerde slechts vijf procent van de Amerikaanse militairen in de Tweede Wereldoorlog.²⁵ Interviews met gevangen genomen Duitse *Wehrmacht* militairen suggereerden dat het hoge moreel van de Duitse troepen het

resultaat was van sterke sociale cohesie, niet van ideologische bevoegenheid.²⁶

Overwinnen van angst

Recenter Amerikaans onderzoek naar de gevechtsmotivatie in Irak in 2003 toont aan dat soldaten vooral moed putten uit elkaars nabijheid, en veel minder uit het vooruitzicht

-
- 24 S.L.A. Marshall, *Men against Fire* (New York, William Morrow & Company, 1947) 149; Dollard, *Fear in Battle*. (Washington, D.C., The Infantry Journal, 1944) 46.
- 25 S. Stouffer, *The American Soldier* vol. II. (Princeton, Princeton University Press, 1949) 108, 150.
- 26 E. Shils en M. Janowitz, 'Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II,' *Public Opinion Quarterly* 12 (1948) (2) 280-315.

van een vrij Irak, een stabiel Midden-Oosten, of een wereld zonder massavernietigingswapens.²⁷ Dat sociale cohesie helpt om angst te overwinnen – en daarmee voorkomt dat militairen instorten of vermijndend gedrag vertonen – is inmiddels tot een geloofsartikel geworden. Hollywoodfilms en televisieseries als *Band of Brothers* versterken dat nog eens.²⁸

Maar de laatste jaren is er ook kritiek gekomen. Het meeste onderzoek naar de rol van sociale cohesie is oud en is methodologisch onder de maat. In de jaren tachtig van de vorige eeuw bleek dat de invloedrijkste onderzoeker naar sociale cohesie, S.L.A. Marshall, zijn onderzoeksresultaten in zijn beroemde *Men Against Fire* goeddeels heeft gefabuleerd.²⁹ Dit boek geldt nog steeds als gezaghebbend en heeft de gedachte verbreid dat sociale cohesie moedig maakt.

Het onderzoek naar de motivatie van de Wehrmacht was vooral naïef.³⁰ Wie in de Tweede Wereldoorlog Duitse krijgsgevangenen vraagt naar hun motivatie, krijgt uiteraard het

sociaal wenselijke antwoord dat niet nazi-ideologie maar sociale cohesie de motiverende factor was. Ook het recentere onderzoek naar de gevechtsmotivatie in Irak was methodologisch pover, en negeert veel recent onderzoek dat uitwijst dat sociale cohesie niet tot betere prestaties leidt: ‘*social cohesion has no reliable correlation with performance and, at high levels (“clubbiness”), can even undermine task performance.*’³¹

Zeker wanneer groepsnormen haaks staan op de organisatiedoelen leidt sterke sociale cohesie juist tot mindere prestaties. Taakcohesie (groepsleden onderschrijven allen hetzelfde doel) leidt doorgaans wel tot betere prestaties. De Israëliëse krijgsmacht heeft veel ervaring opgedaan met samengestelde eenheden. Daarbij blijkt dat de geringe sociale cohesie de prestaties niet negatief beïnvloedt.³²

Nadelen van sociale cohesie

Niet alleen betwist men in toenemende mate de voordelen van sociale cohesie, ook is er tegenwoordig meer oog voor de nadelen; iets waaraan in het verleden weinig aandacht is besteed. Niet zonder reden noemde helikoptervlieger Thompson ‘*negative peer pressure*’ als een verklaring voor My Lai: groepen met een grote mate van sociale cohesie neigen soms eerder tot normoverschrijdingen.³³

Om een paar bekende voorbeelden te noemen: in de Tweede Wereldoorlog executeerden Duitse politieagenten Poolse joden, hoewel het duidelijk was dat er geen sancties stonden op niet meewerken; de agenten vreesden te worden uitgestoten door de groep.³⁴ In Somalië (maart 1993) sloegen een paar Canadese Airbornes, bekend om hun sterke sociale cohesie, een Somalische tiener dood die het kamp was binnengedrongen. Een reconstructie voor de rechtbank wees uit dat minstens zestien collega’s dat moeten hebben gezien of gehoord, maar niet één greep in. Onderzoek uit diezelfde periode, ook al in Somalië, liet zien dat de contacten die gemengde teams (naar ras en geslacht), met wat geringere cohesie, hadden met de lokale bevolking minder vaak escaleerden dan die van homogene teams.³⁵

27 ‘*Social cohesion is what motivates soldiers not only to perform their job, but also to accept responsibility for the interests of other soldiers. At the same time, social cohesion relieves each soldier of the constant concern for personal safety as other members of the unit take on that responsibility.*’ L. Wong, T.A. Kolditz, R.A. Millen, and T.M. Potter, *Why They Fight: Combat Motivation in the Iraq War* (Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute, 2003), 13-14. De onderzoekers, in dienst van het Amerikaanse leger, pleitten er daarom voor dat soldaten veel tijd met elkaar doorbrengen, liefst onder moeilijke omstandigheden.

28 Volgens de *Movie Cliches List* ‘*battle will even come to a standstill while the hero cries in agony and curses that “it should’ve been him” when his best friend steps on the land mine/ gets blown up/dies charging the machine gun nest.*’ Geciteerd in R.J. MacCoun, E. Kier, en A. Belkin, ‘Does Social Cohesion Determine Motivation in Combat? An Old Question with an Old Answer,’ *Armed Forces & Society* 32 (4) (2006) 250.

29 P. Robinson, ‘The Way of the Warrior,’ *Spectator* (2007) June 13.

30 D.R. Segal and M. Meyer Kestnbaum, ‘Professional Closure in the Military Labor Market,’ in: D.M. Snider and G.L. Watkins (eds) *The Future of the Army Profession* (Boston, McGraw-Hill, 2002) 441-58, 445-6.

31 MacCoun e.a., ‘Does Social Cohesion Determine Motivation in Combat,’ 647.

32 U. Ben-Shalom, Z. Lehrer, and E. Ben-Ari, ‘Cohesion During Military Operations: A Field Study on Combat Units in the Al-Aqsa Intifada,’ *Armed Forces & Society* 32 (2005) (1) 63-79.

33 H. Thompson, ‘Moral Courage in Combat: the My Lai Story,’ http://www.usna.edu/...es/documents/ThompsonPg1-28_Final.pdf

34 P. Robinson, ‘Magnanimity and Integrity as Military Virtues,’ *Journal of Military Ethics* 6 (2007) (4).

35 L.L. Miller and C.C. Moskos, ‘Humanitarians or Warriors? Race, Gender, and Combat Status in Operation Restore Hope,’ *Armed Forces and Society* 21 (1995) (4) 634.

Een rapport uit 2006 over de staat van Amerikaanse militairen in Irak liet ten slotte zien dat slechts 55 procent van de soldaten bereid was een collega die een onschuldige non-combatant verwondde of doodde aan te geven. Bij mariniers ligt dat percentage met 40 procent (nog) lager. Naarmate een eenheid hechter is, vinden de leden het moeilijker om overduidelijke misstanden te benoemen.³⁶ Hetzelfde rapport stelt dat 47 procent van de soldaten vindt dat zij non-combatanten met respect moeten behandelen, tegenover 38 procent van de mariniers.³⁷ Sterkere groepsbanden tussen mariniers zouden ook hier de oorzaak van kunnen zijn.

Conclusie

Uit het vorenstaande komt een aantal zaken naar voren: fysieke moed is natuurlijk belangrijk, maar morele moed heeft vaak een grotere reikwijdte. De voorbeelden in dit artikel suggereren dat het relatief vaak buitenstaanders zijn, de burgers die bescherming door militairen behoren te genieten, die baat hebben bij morele moed van militairen. Daarin verschilt morele moed mogelijk van meer traditionele deugden als fysieke moed, loyaliteit en discipline; dat zijn deugden die militairen graag bij elkaar zien, hoewel buitenstaanders daar natuurlijk ook van profiteren.

Hoewel volgens veel auteurs fysieke en morele moed nauw met elkaar verbonden zijn, is hiervoor betoogd dat de relatie tussen beide vormen van moed in de krijgsmacht op zijn minst problematisch is, en dat dit vooral komt door het belang dat zij hecht aan sociale cohesie. De opleiding tot militair versterkt dit, en is om begrijpelijke redenen meer gericht op het bijbrengen van een zeker conformisme dan op het opleiden van autonome individuen.

De laatste jaren staan de vermeende voordelen van sociale cohesie in toenemende mate ter discussie. Tevens is er steeds meer aandacht voor de nadelige effecten van sociale cohesie voor buitenstaanders. Dergelijke nadelige effecten vormen temeer een probleem nu militairen steeds vaker hun werk doen te

midden van burgers. Zoals gezegd zijn het die buitenstaanders, dus de niet-militairen, die vaak baat hebben bij morele moed. Vaak gaat dergelijk moedig gedrag tegen de normen van de groep in, op het moment dat zo'n groep de verkeerde kant opgaat. Maar naarmate de sociale cohesie sterker is, is dat uiteraard moeilijker.

Groepen met een grote mate van sociale cohesie neigen eerder tot normoverschrijdingen

De moeite die veel mensen hebben met het weerstaan van *peer pressure* is een van de voornaamste nadelen van het bevorderen van fysieke moed door het versterken van sociale cohesie; het kan ten koste gaan van morele moed. In een tijd dat krijgsmachten vooral strijden om de *hearts and minds* van de lokale bevolking is het daarom de vraag of een sterkere sociale cohesie wel altijd een zegen is. Aan de andere kant moeten we deze tegenstelling tussen de belangen van insiders en outsiders niet overdrijven. Ook het aankaarten van wangedrag tussen collega's vergt morele moed en is iets dat de organisatie nodig heeft. ■

36 '(...) de grote waarde die wordt gehecht aan loyaliteit, groepsvorming en kameraadschap en de intensieve vorming die militairen gezamenlijk ondergaan' kan de kiem 'leggen voor een militaire praktijk waarin sprake is van een bovenmatige interne gerichtheid.' Iets verderop: 'De belangrijkste (en welbekende) reden die wordt genoemd om niet te melden is het idee dat het niet zou passen bij kameraadschap, dat het deloyaal zou zijn.' Centrale Organisatie Integriteit Defensie. *Integriteit bij de opleiding en vorming van adelborsten en cadetten aan de Nederlandse Defensie Academie duiding van risico's, perspectief op verbetering* (Commando Diensten Centra, 2014) 10, 18. De Nederlandse gedragscode voor defensiepersoneel illustreert die interne gerichtheid. De gedragscode uit 1996 noemde nog respect voor andermans cultuur, terughoudendheid in het gebruik van geweld en het eerbiedigen van de (internationale) rechtsregels. De in 2007 van kracht geworden gedragscode is veel minder uitgesproken over wat van militairen op uitzending mag worden verwacht: die code moet vooral ongewenst gedrag tussen collega's voorkomen. Zelfs het 'ik ben integer en behandel iedereen met respect' slaat, afgaande op de toelichting, toch vooral op collega's die gevrijwaard moeten blijven van pesterijen, discriminatie en seksuele intimidatie. Het doel van de code is, afgaande op de Borging Gedragscode 'een veiliger en prettiger werkomgeving voor het defensiepersoneel.'

37 Mental Health Advisory Team IV, *Operation Iraqi Freedom 05-07 Final Report* (Washington, D.C.: Office of the Surgeon, Multinational Force-Iraq and Office of the Surgeon General, United States Army Medical Command, 2006).

An Evolutionary Perspective on War Heroism

Humans are one of the most cooperative and altruistic species on the planet. At the same time, humans have a long history of violent and deadly intergroup conflicts or wars. Recently, contemporary evolutionary theorists have revived Charles Darwin's idea that human in-group altruism and out-group hostility might have co-evolved. Groups with more cooperatively aggressive men, they suggest, were more likely to prevail in the frequent lethal quarrels of human pre-history, and these men, therefore, were more likely to have passed on their genes. After a short introduction to evolutionary perspectives on war heroism, we describe selected characteristics of 988 modern war heroes, the American Medal of Honor recipients of WWI, WWII, the Korean and the Vietnam War, and discuss whether an evolutionary perspective can help us understand why these men risked their lives 'beyond the call of duty'.

Dr. Hannes Rusch and Dr. Charlotte Störmer*

On June 19, 2014, President Barack Obama awarded the highest American military decoration, the Congressional Medal of Honor, to a young Marine, Lance Corporal Kyle Carpenter. Deployed to Afghanistan in 2010, Carpenter, aged 21 at that time, deliberately fell on a live hostile grenade to protect a fellow Marine, Lance Corporal Nick Eufrazio. Both marines suffered severe injuries from the explosion of the grenade, but both survived. With the Medal of Honor Carpenter's action was officially recognized as an act of 'conspicuous gallantry and intrepidity at the risk of his life above and beyond the call of duty', as is the official wording in his Medal of Honor citation.

Heroism, i.e. deliberate perilous action to the benefit of others like that of Lance Corporal Carpenter, is an astonishing phenomenon that puzzles researchers of all disciplines.¹ Why would someone be willing to take such tremendous risks or even sacrifice his own life in order to protect others? Especially from the perspective of evolutionary biology it is challenging to find explanations for how such extremely altruistic, potentially self-destructive behavioral traits could be preserved over evolutionary time, as lethal heroic self-sacrifice obviously leads to the elimination of the respective individuals from our biological lineage. Nevertheless, as the many actions decorated with, e.g., the Medal of Honor or the Military Order of William show, such heroism exists; and one context in which it occurs particularly frequently is warfare.

In the following two sections we outline the basic theoretical framework evolutionary theorists use in their effort to understand why war heroism exists. In the fourth section we draw on statisti-

* Dr. Hannes Rusch is a researcher in Behavioral and Institutional Economics and in Philosophy of Biology at the Justus Liebig University in Gießen and a postdoctoral fellow at the department of Business Ethics at the TU Munich. Dr. Charlotte Störmer is a researcher at the Department of History and Art History, Utrecht University.

¹ For an overview of relevant literature see, e.g., Zeno E. Franco, Kathy Blau, and Philip G. Zimbardo, 'Heroism: A conceptual analysis and differentiation between heroic action and altruism,' in: *Review of General Psychology* 15 (2) 2011.

President Barack Obama and retired Marine Corps Corporal William 'Kyle' Carpenter, left, stand at attention during a Medal of Honor ceremony at the White House in Washington, D.C. June 19, 2014

cal data from our own research on Medal of Honor recipients to illustrate how selected military characteristics of US-American war heroes from 20th-century wars might correspond with these evolutionary explanations. Finally, in the fifth section, we critically discuss the limitations of our research approach and address a number of open research questions.

Evolutionary roots of warfare

Our species, *homo sapiens*, appeared on the evolutionary stage about 200,000 years ago. For most of the time since then, until becoming sedentary about 20,000 years ago, humans lived in comparably small, mobile forager bands comprising only a couple of dozens of individuals. A crucial premise of evolutionary perspectives on contemporary human psychology is that these last 20,000 years are a too short time period to allow for substantial changes in our genetic

outfit. Therefore, evolutionary psychologists argue, we can expect our basic, deeply entrenched psychological mechanisms to be adapted to this 'old world' of our hunter-gatherer way of living and to the adaptive challenges we were exposed to during this time.²

Whether war, i.e. violent intergroup aggression, is one of these adaptive challenges has been the subject of a long debate in 20th-century anthropology which continues to the present day.³

- 2 See, e.g., John Tooby and Leda Cosmides, 'Groups in Mind: The Coalitional Roots of War and Morality,' in: Henrik Høgh-Olesen (ed.), *Human Morality and Sociality. Evolutionary and Comparative Perspectives* (Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2010) 191-234, and Kevin N. Laland and Gillian R. Brown, *Sense and Nonsense. Evolutionary Perspectives on Human Behavior* (New York, Oxford University Press, 2011).
- 3 For more detailed accounts of the current anthropological knowledge about (pre-)historic intergroup conflicts we refer interested readers to the excellent and comprehensive books by Azar Gat, *War in Human Civilization* (Oxford, Oxford University Press, 2008) and Lawrence H. Keeley, *War before Civilization. The Myth of the Peaceful Savage* (New York, Oxford University Press, 1996).

While some scholars argue, in a Rousseauian spirit, that original human life was mostly peaceful and harmonic, others, taking a more Hobbesian perspective, hold that our ancestors were exposed to ‘continual fear and danger of violent death, and the life of man, solitary, poor, nasty, brutish, and short.’⁴

Probably as a reaction to the horrific events of the two world wars, the Rousseauian perspective became dominant among anthropologists in the 1950s and 60s, who tried to explain that extreme scale of human violence against conspecifics as a result of misguided cultural developments, i.e. inhumane ideologies. This picture began to change, however, as more and more evidence was gathered by ethologists and anthropologists

of cooperation and altruism. Particularly from a biological perspective, it is astonishing to observe how readily men take extreme risks to achieve common goals in war. This coincidence of both extreme aggressiveness and extreme valor in human warfare raised the interest of evolutionary theorists very early. In a famous passage of his *Descent of Man* Charles Darwin himself wrote: ‘There can be no doubt that a tribe including many members who, from possessing in a high degree the spirit of patriotism, fidelity, obedience, courage, and sympathy, were always ready to give aid to each other and to sacrifice themselves for the common good, would be victorious over most other tribes; and this would be natural selection. At all times throughout the world tribes have supplanted other tribes; and as morality is one element in their success, the standard of morality and the number of well-endowed men will thus everywhere tend to rise and increase.’⁵

While the idea Darwin expresses here (later labelled ‘group selection’) seems plausible at first glance, it sparked a major debate which still divides evolutionary theorists today.⁶ Put very shortly, one scholarly camp accepts the possibility that altruistic behaviors which benefit the in-group while being costly for the individual, like war heroism, can be selected for evolutionarily through selective extinction, or dissolution, of groups which possess fewer altruists than other groups. The other camp, in contrast, is skeptical that such a mechanism can actually be effective in nature. They argue that, in the face of realistic rates of migration between ancestral groups of humans, genetic differences between these groups were way too unstable and genetic variance within these groups way too large to allow for selective extinction of groups to have had a long-time effect on our genetic outfit. Rather, they argue, these behavioral traits must have induced, potentially quite indirect, benefits for the genes of the altruists. Particularly with respect to war heroism, the skeptics stress that two important sources of biological benefits for these altruists should not be ignored: reproduction and kin protection. In the following section, we will further develop these two perspectives.⁷

In war humans deploy their most destructive capabilities, but also display impressive cooperation and altruism

showing that deadly violence against conspecifics is neither an exclusively human phenomenon nor new in human evolutionary history. Today, most anthropologists agree that violent quarrels between human groups did accompany human prehistory continually and can be found in almost every human society that has been studied. The frequencies and intensities of these ancestral conflicts remain controversial topics, though.

While war undoubtedly is a domain in which humans deploy their most destructive and horrifying capabilities, it simultaneously is an arena for some of the most impressive displays

4 Thomas Hobbes, *Leviathan* (Oxford, Clarendon Press, 1651/2012) Chapter XIII.

5 Charles Darwin, *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex* (London, John Murray, 1871) Chapter V.

6 For a recent overview see, e.g., Egbert J. J. Leigh, ‘The group selection controversy,’ in: *Journal of Evolutionary Biology* 23 (1), 2010.

7 Much more detailed information about the status quo of this debate can be found, e.g., in Hannes Rusch, ‘The evolutionary interplay of intergroup conflict and altruism in humans: a review of parochial altruism theory and prospects for its extension,’ in: *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 281 (1794) 2014.

Biological benefits of war heroism?

It is, of course, provocative to ask how altruistic war heroism really is. Risking and even losing your life for the benefit of others is undoubtedly the most altruistic behavior which an individual human, or other animal, is capable of. However, what counts from the long-term evolutionary perspective is not the survival of one particular individual, but rather the proliferation of the genes this individual is carrying. Thus, if our aim is to understand how psychological traits fostering individually potentially self-destructive behavior, like war heroism, could have been selected for in human evolution, we must try to identify ways in which the genes responsible for the development of such traits might have spread. Maybe the most direct way in which this might have happened is through group selection. Groups comprising many altruistic warriors might 'simply' have prevailed in the many violent intergroup conflicts of our evolutionary

past. Taking a closer look at the groups our ancestors lived in, however, we find that these groups were often held together by close kinship ties, especially between the male group members. In a very simplified account, our forager ancestors frequently lived and fought in 'bands of brothers'. From the perspective of evolutionary biology, then, it is much easier to understand why these warriors were ready to risk their lives for each other, as brothers share about half of their genes. Thus, if the self-sacrifice of one man could save the lives of two of his brothers, the genetic net balance would be zero which is of course much better than if all three brothers died. This is the basic idea behind the concept of 'kin selection' which might help us understand better how individually costly altruistic behaviors might have been promoted by natural selection.⁸

8 For more information on this central concept of evolutionary biology see, e.g., Andy Gardner and Stuart A. West, 'Inclusive fitness: 50 years on,' in: *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 369 (1642) 2014.

The parents of Navy SEAL Lt. Michael Murphy unveil a photo of their son during a ceremony at the Pentagon. Murphy was killed in Afghanistan in 2005 and posthumously awarded the Medal of Honor

PHOTO US NAVY, J. PINSKY

Kin selection, however, is not the end of the story. Protecting your relatives, and your spouse(s), from the threats of abduction and death posed by out-group aggressors is probably a strong motive of altruistic behavior when your group is under attack, i.e. in defenses.⁹ And indeed, analyzing the data on Medal of Honor recipients we will describe more detailed in the next section, a recent study found that, also in recent wars, there seems to be a tendency for directly altruistic forms of war heroism, like rescuing wounded comrades, to be observed more frequently when soldiers are on the defensive.¹⁰ This leaves open the question, though, why war heroism also occurs during offenses (in fact, the majority, or about 60 percent, of the 988 Medals of Honor we have in our data set were awarded for heroic actions during attacks). Here again, a closer look at our ancestral way of living might help us to identify potential motives for war heroism during attacks. Acquiring valuable resources, like foraging territories, through aggression against out-groups improves the survival chances and living conditions of the in-group and, therefore, the logic of kin selection also applies to offenses, of course. However, an additional

factor might play an important role here, namely sexual selection.

In humans, like in many other animals, the costs of reproduction vary significantly between the sexes. While, roughly speaking, the number of offspring men can have is only limited by the number of women they can attract, women have to be rather careful in deciding which man to choose as a father for their children. This is because, for women, each child means high costs in terms of the time and energy they have to invest into its rearing. This logic, in turn, induces a competition among men: they have to find ways of credibly proving their physical strengths and psychological skills to the women of their in-group in order to be chosen as a spouse. In solitarily living animals and in species where alpha-males gather harems of females, sexual selection can lead to deadly aggression between males, like in our closest animal relatives, the chimpanzees.¹¹ Under ancestral human conditions, however, this would have meant that brothers got into lethal conflicts over reproductive access frequently. One way of alleviating this problem is to divert the potential for aggression between in-group males to aggression against out-groups. These collective violent attacks against unrelated males from other groups, then, might have served as arenas for males to display their prowess to potential female mates of their in-group. War heroism, in this perspective, might then be understood as a reliable signal of outstanding individual capabilities meant to impress the opposite sex and also to intimidate male competitors in the own group.¹²

A number of anthropological and psychological studies have already established that, at least in some societies, heroic male warriorship is linked to increased reproductive success. In a famous classical study Napoleon Chagnon¹³ found that in the Amazonian Yanomami battlewise warriors have more wives and more offspring.¹⁴ But also in some contemporary societies soldiers have high standing with the opposite sex. A recent dating study in the US found that soldiers were highly favored dating partners.¹⁵

To summarize briefly: Darwin's idea that altruism towards the members of the own group and hostility against members of other groups

9 For a more detailed discussion see Hannes Rusch, 'The Two Sides of Warfare: An Extended Model of Altruistic Behavior in Ancestral Human Intergroup Conflict,' in: *Human Nature* 25 (3) 2014.

10 Hannes Rusch, 'Asymmetries in altruistic behavior during violent intergroup conflict,' in: *Evolutionary Psychology* 11 (5) 2013.

11 See, e.g., Christophe Boesch et al., 'Intergroup conflicts among chimpanzees in Tai National Park: lethal violence and the female perspective,' in: *American Journal of Primatology* 70 (6) 2008.

12 For more information on the 'male warrior hypothesis' see, e.g., Mark van Vugt, David de Cremer and Dirk P. Janssen, 'Gender Differences in Cooperation and Competition: The Male-Warrior Hypothesis,' in: *Psychological Science* 18 (1), 2007, and Melissa M. McDonald, Carlos D. Navarrete and Mark van Vugt, 'Evolution and the psychology of intergroup conflict: the male warrior hypothesis,' in: *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 367 (1589) 2012.

13 Napoleon A. Chagnon, 'Life Histories, Blood Revenge, and Warfare in a Tribal Population,' in: *Science* 239 (4843) 1988.

14 Also see: Michelle Escasa, Peter B. Gray and John Q. Patton, 'Male traits associated with attractiveness in Conambo, Ecuador,' in: *Evolution and Human Behavior* 31 (3) 2010; Christopher von Rueden, Michael Gurven and Hillard Kaplan, 'Why do men seek status? Fitness payoffs to dominance and prestige,' in: *Proceedings of the Royal Society B – Biological Sciences* 278 (1715) 2011; Luke Glowacki and Richard Wrangham, 'Warfare and reproductive success in a tribal population,' in: *Proceedings of the National Academy of Sciences* 112 (2) 2015.

15 Günter J. Hitsch, Ali Hortaçsu and Dan Ariely, 'What makes you click? Mate preferences in online dating,' in: *Quantitative Marketing and Economics* 8 (4) 2010.

might have been closely linked in human evolution can be stated more precisely. Given the conditions humans lived in for most of the evolutionarily relevant time, a readiness to take high risks during violent intergroup conflicts, particularly on the defending side, might have been promoted through kin selection because it benefited close relatives and increased their chances of survival. Adding to this, 'gallantry beyond the call of duty' might also have functioned as a reliable signal of individual prowess aimed at potential mates and male in-group competitors, thus increasing reproductive opportunities for heroic men.

Now, let us assume for a moment that this picture drawn by evolutionary theorists was more or less correct: what then could it lead us to expect about the characteristics of war heroes, maybe even under the conditions of modern warfare? A first, rather intuitive hypothesis to reach is, of course, that we should be able to identify meaningful differences between defensive and offensive heroic actions. Assuming that being under hostile attack triggers a deeply rooted psychological mechanism ultimately serving the protection of close kin, we can expect (1) to find more instances of heroic efforts to protect fellow soldiers in defenses, and (2) that soldiers who have stronger psychological bonding with their comrades might also have a higher propensity to sacrifice themselves for their 'brothers in arms'. For easier reference, we will label this the 'kin-protection hypothesis'. A second, somewhat more remote hypothesis, derived from the potential importance of sexual selection and male status competition in this context, is that war heroism, particularly during offenses, might be systematically linked to the relative standing of a soldier within the hierarchy of his in-group. We will refer to this conjecture as the 'status-competition hypothesis'.

Contemporary forms of war heroism

In order to be able to investigate empirically if traces of the potential evolutionary roots of war heroism outlined in the previous sections can still be found today, we have gathered a large data set on historical war heroes: the 988

recipients of the Congressional Medal of Honor, 'MOH' for short, of both World Wars, the Korean War and the Vietnam War. We collected all biographical data on these men available from online sources like ancestry.com, the National Archives (archives.gov), findagrave.com, and others. In addition, we systematically evaluated their official citations, formal documents describing the heroic actions which the medals were awarded for. When studying these documents, three rather distinct prototypical categories of heroic actions become apparent:¹⁶ (1) *rescue* actions in which the respective MOH recipients saved, or attempted to save, the lives of

A large set of data on historical war heroes provides a basis for empirical investigation

comrades by non-violent means, i.e. not by engaging the enemy; (2) *combat* actions in which the respective MOH recipients showed outstanding bravery in direct combat with enemy forces; and (3) *leadership* accomplishments of MOH recipients who showed extraordinary tactical skills or exemplary conduct as superiors. As our research on this data is far from completed and because we suppose this will be of most interest, we will focus here on presenting selected military characteristics of the heroes and their actions. After a short description of the data set, we present analyses of mortality and interesting differences between heroic actions during attacks and defenses. Thereafter, we take a closer look at one particular category of the war heroes, namely those 143 soldiers who, just like Cpl. Kyle Carpenter, were awarded the

16 For methodological details see Hannes Rusch, 'Asymmetries in altruistic behavior during violent intergroup conflict,' in: *Evolutionary Psychology* 11 (5) 2013; for complementary analyses see also Joseph A. Blake and Suellen Butler, 'The Medal of Honor. Combat Orientations and Latent Role Structure in the United States Military,' in: *The Sociological Quarterly* 17 (4) 1976; Joseph A. Blake, 'Death by Hand Grenade: Altruistic Suicide in Combat,' in: *Suicide and Life-Threatening Behavior* 8 (1) 1978; Jeffrey W. Riemer, 'Durkheim's 'Heroic Suicide' in Military Combat,' in: *Armed Forces & Society* 25 (1) 1998.

PHOTO US NAVY, J. HUDSON

Medal of Honor recipients from World War II pose together before an awards ceremony held in the hangar bay aboard the USS Midway Museum. They received the Midway American Patriot Award and The National World War II Museum's American Spirit Award during the black-tie gala 'Beyond the Call of Duty,' 2008

MOH for deliberately falling on live grenades or other explosive devices in order to protect comrades nearby.

Description of the data set

In total, 988 US-American soldiers received the MOH for heroic actions during the four wars we study. Of these, 119 men received the medal during WWI, 470 during WWII, 145 during the Korean War and 254 during the Vietnam War. The majority of recipients served in the Army (N = 638), followed by the Marine Corps (N = 189), the Navy (N = 101, including four members of the Naval Reserve and one Coast Guard member), and the Air Force (N = 60, including the Army Air Forces). Of the 988 heroic actions, we categorized 126 (13 percent) as instances of exemplary leadership, 272 (27 percent) as rescues and 590 (60 percent) as combat actions. In order to get an impression of the distribution of military

ranks of the heroes we categorized them into three rank groups according to their pay grades: enlisted men (N = 256, pay grades E1-E3), non-commissioned officers (N = 405, pay grades E4-E9), and officers (N = 327, pay grades O1-O11; the eight warrant officers who received a MOH are also counted as officers).

Mortality

Figure 1 shows information on the mortality of the 988 MOH recipients broken down by wars and ranks. Mortality here refers to the question if the respective soldiers died as a direct consequence of their heroic actions, labeled 'KIA' for short. It is interesting to note that mortality not only differs between the ranks but also between the wars. WWI has the lowest mortality of MOH recipients (27 percent), followed by WWII (51 percent), increasing further in the Korean War (66 percent) and remaining roughly at that level in Vietnam

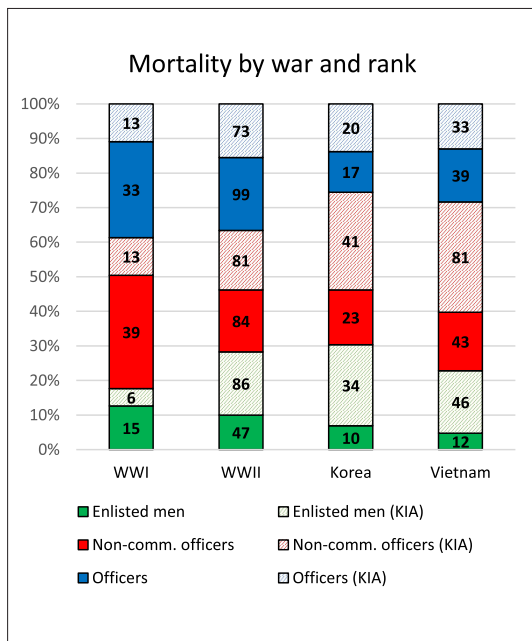
(63 percent. With respect to rank we find that, overall, war heroes in the group of the enlisted men have the highest mortality (172 of 256, or 67 percent), followed by non-commissioned officers (216 of 405, 53 percent), and officers (139 of 327, 43 percent). Differences in mortality can also be observed between military branches. Overall, the Marine Corps has the highest mortality of MOH recipients (120 of 189, or 64 percent), followed by the Air Force (33 of 60, 55 percent), the Army (333 of 638, 52 percent), and finally the Navy (41 of 101, 41 percent).

Differences between attacks and defenses

As we have argued above that, from an evolutionary perspective, the difference between attacks and defenses is probably one of the most fundamental situational factors our evolved psychology reacts to. In order to test if this difference also affects modern forms of war heroism, we used the information available from the official citations of the MOH recipients to determine whether their heroic actions took

place during attacks, i.e., when the strategic aim of their current missions was to capture specific locations or to destroy selected enemy targets, or during defenses, i.e., when they were trying to hold their positions or retreating. Noteworthy differences between the two strategic situations can be observed. First, in line with our kin-protection hypothesis, a higher share of the heroic actions falls under the category of rescue actions during defenses (42 percent) as compared to offences (18 percent). This, of course, is accompanied by a higher share of heroic combat actions during attacks (69 percent) as compared to defenses (45 percent). The fraction of exemplary leadership accomplishments is the same in both situations (13 percent). When analyzing the distribution of the ranks of the MOH recipients, another quite noteworthy difference can be found: officers have a higher probability of having received a MOH during offences (69 percent) than during defenses compared to non-commissioned officers (58 percent during offences) and enlisted men (53 percent during offences) for whom these probabilities are also biased towards offenses but significantly lower. In other words: higher status soldiers', i.e. officers', bravery seems more likely to be regarded as 'heroic' when displayed during offensives, which yields tentative support for our status-competition hypothesis.

Figure 1 Absolute numbers and percentages of MOH recipients by war (columns) and ranks (colors); shaded parts indicate the number of recipients who died as a consequence of their heroic actions (marked 'KIA')

Deliberate self-sacrifice

Let us now turn to a more detailed analysis of one particular kind of heroic action which can be regarded as one of the most extreme forms of altruism during warfare: deliberate self-sacrifice. Studying the official MOH citations, we identified 143 cases in which the respective soldiers used their own bodies as shields to protect comrades nearby from the impact of explosive devices, mostly hand grenades, but also other devices like Claymore mines or booby-traps. Only 19 (13 percent) of these soldiers survived. First, it is noteworthy that these acts of deliberate self-sacrifice have a significantly higher probability to have taken place during defenses (53 percent) compared to the other forms of war heroism (only 38 percent of which took place during defenses). Second, these acts were carried out mostly by enlisted men (43 percent)

and non-commissioned officers (46 percent), which is a significantly greater share of lower ranked soldiers compared to the other heroic actions (23 percent of which were carried out by enlisted men and 40 percent by non-commissioned officers). Thus, at first glance, these findings yield additional support for both our hypotheses: for one, defenses again seem to trigger a greater readiness to incur substantial risks to the benefit of comrades; for the other, higher hierarchical status, i.e. higher rank, seems to be linked with a higher propensity to act heroically in offenses. We suspect, however, that these two findings to some extent are explainable by the structure of modern warfare. First, hand grenades might be preferentially used as offensive weapons, which might

in this group who deliberately self-sacrificed themselves had a mean age of 21.5 (± 0.25 s.e.) years, while the other 217 war heroes in this group of pay grades on average were 23.1 (± 0.29 s.e.) years old at the time of their heroic actions. This highly significant age difference between the two groups of heroes is reflected in a slight difference in the time spans which these groups of soldiers had served in the military before their heroic actions. Looking at pay grades E3 and E4 the self-sacrificing soldiers had spent about five months less in the service than the other heroes in these ranks. Sophisticated statistical analyses, however, indicate that the age effect on the propensity to self-sacrifice remains robust when controlling for time in service. We therefore suspect that a meaningful relationship between age and the readiness to self-sacrifice exists, i.e., we do not think that military inexperience is the main reason for the age difference we observe here.

Analysis makes it apparent that younger soldiers seem to have an increased propensity to self-sacrifice

explain why we observe this form of heroic self-sacrifice in defenses more frequently. Adding to this, defenders trying to hold their positions are likely to be constrained in their movement which reduces the possibilities of evading incoming grenades. Second, owing to their military roles, officers are less likely to be involved in close combat with the enemy, which probably explains why this form of self-sacrifice is observed among lower ranking soldiers more frequently. So far, thus, there seem to be no decisive differences between the 143 soldiers who deliberately sacrificed their lives for their comrades by falling on live explosive devices and the other war heroes with respect to our two hypotheses.

When analyzing the age of the soldiers at the time of their heroic action, however, it becomes apparent that younger soldiers seem to have an increased propensity to self-sacrifice: looking only at the pay grades E3 and E4 (Privates First Class/Lance Corporals and Corporals), we find that the 86 MOH recipients

Finally, another noteworthy observation regarding self-sacrifice is the following. Compared to the other forms of war heroism, deliberate self-sacrifice is observed more often in the U.S. Marine Corps, an elite service branch renowned for its tough drill and outstanding esprit de corps. While only 189 (19 percent) of all 988 MOHs in our data set were awarded to Marines, 60 (42 percent) of the 143 soldiers who deliberately self-sacrificed were members of the Marine Corps which is a highly significant overrepresentation of Marines in this group of heroes (see Figure 2 for a comparison of MOH awards for self-sacrifice and other actions between Marine Corps and the Army).

When viewed together, we think that these last two findings yield additional support for our kin-protection hypothesis. First, altruistic self-sacrifice seems to be displayed with higher probability by younger men who are more likely to possess a mindset tuned to the protection of their natal families, i.e. their parents and siblings, because they are less likely to have a family of their own, yet. Second, Marines are overrepresented in the group of self-sacrificing war heroes. We suppose that, in the light of our kin-protection hypothe-

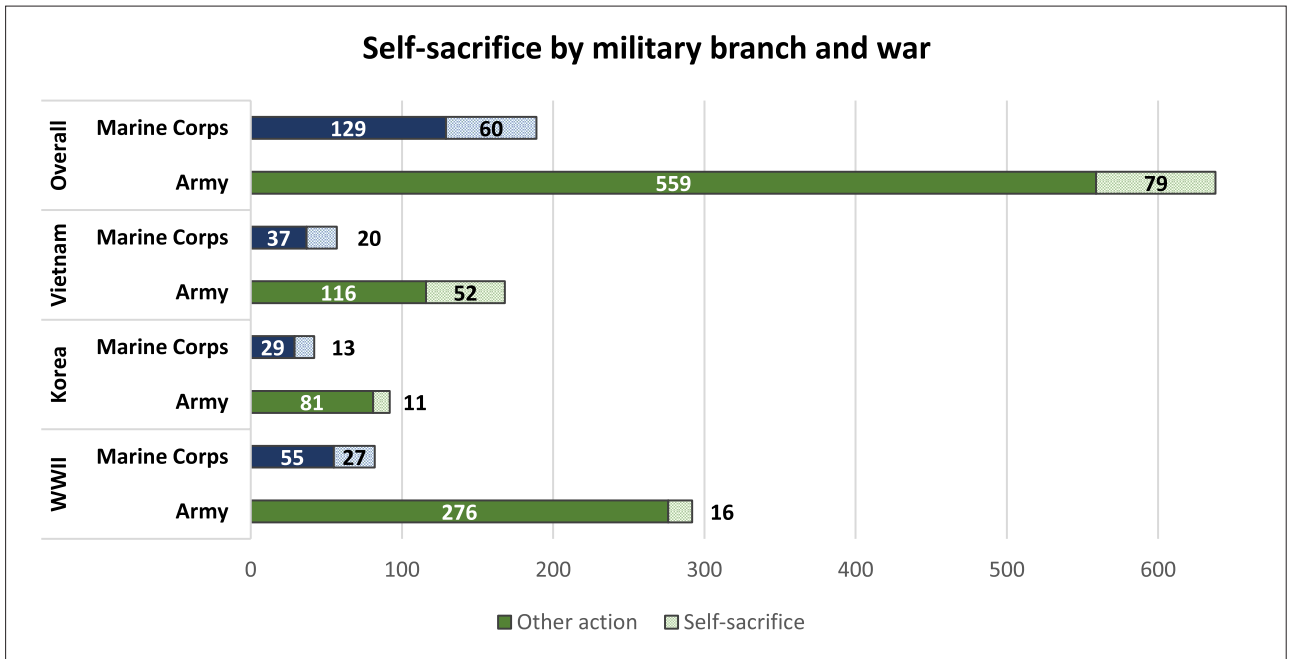

Figure 2 Number of MOH recipients serving in either Army or Marine Corps by war and in total; the shaded parts of the bars represent instances of self-sacrifice, solid parts represent all other actions

sis, this might be no coincidence, as Marines went through extremely tough recruit training together, which is likely to induce strong psychological bonds between them, resembling those between family members.¹⁷

Conclusion

What can we learn from the findings we have just presented regarding potential evolutionary explanations of war heroism? Let us return, for a moment, to the case of Lance Corporal Carpenter whom we got to know in the introduction. We now know that, while his heroic action is most certainly outstanding and praiseworthy, Lance Corporal Carpenter is not alone. In fact, LCpl Carpenter is quite representative of a group of 143 American soldiers who distinguished themselves through acts of utterly fearless self-sacrifice to protect their fellow soldiers. Many of these war heroes were Marines like Carpenter. Many of them displayed their bravery in a defensive position, just like he did. And, finally, many of them were almost exactly his age. What does this teach us?

In his speech during Lance Corporal Carpenter’s award ceremony, President Obama told the story of Carpenter and the comrade he protected, LCpl Eufrazio. They had gone through recruit training together and, when deployed to Afghanistan, patrolled together. They shared ‘a friendship forged in fire’ as Obama put it. In the end, Obama even quoted Carpenter directly who had said that he loved his comrade Eufrazio ‘like a brother.’ From the evolutionary perspective we outlined in this article, and particularly in the light of our kin-protection hypothesis, these words make literal sense. So far, nevertheless, our scientific understanding of the phenomenon of war heroism is very incomplete. Currently, we can only speculate that the intuitive mindset of young men fighting together in modern wars might reflect the conditions under which our ancestors fought their wars. In these, self-sacrifice was likely to benefit close kin and heroism

17 For a recent study on this phenomenon see Harvey Whitehouse et al., ‘Brothers in arms: Libyan revolutionaries bond like family,’ in: *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111 (50) 2014.

PHOTO US ARMY. S. MORRIS

So far our scientific understanding of the phenomenon of war heroism is very incomplete and we can only speculate that the intuitive mindset of young men fighting together in modern wars might reflect the conditions under which our ancestors fought their wars

likely to increase reproductive chances. It remains to be shown more conclusively by future research, however, that it is the same motivational complex that ultimately drives contemporary warriors. With our work on the biographies of Medal of Honor recipients, but also war heroes more generally, we would like to add to this line of research.

Open questions we are currently investigating include which other biographical and demographical characteristics of individual soldiers increase their probability of acting heroically and which positive consequences – e.g. with respect to social status and reproduction – but also which costs – e.g. with respect to post-traumatic stress – war heroism has in post-war life. Furthermore, we urgently need more detailed data on war heroes and their biographies from other times and cultural backgrounds to cross-test if our findings from American soldiers are generalizable. One particularly interesting question in this context is if – and if so, how – the outcome of a war, victory or defeat, affects the social standing of that war’s heroes. Moreover, we so far have not been able to research one additional, and potentially very important, motivation for war heroism, because we have

exclusively focused on its consequences on in-group relations. Yet, extreme bravery also represents a reliable signal of strength to the enemy: this needs to be investigated more closely.

We should not end without having clearly stated that the approach to researching the psychological foundations of war heroism we have presented here has at least two crucial limitations. First, like the results of any statistical approach, our findings are of correlational nature: they cannot uncover causal relationships. Second, many plausible alternative explanations for our findings exist, and we cannot rule them out conclusively using the data we currently have. A solution to both these problems is the systematic experimental study of the actual causal influence of those factors indicated as potentially important by our statistical archive studies. We are working on this. Finally, we would like to clarify that our research is not intended to deprecate the valor of individual war heroes in any way. While our research will hopefully help us to understand better why some men in certain situations display more courage than others, their deliberate decisions to risk their lives beyond the call of duty remain most formidable. ■

Terugkijkend

Linda Polman

In juli staat Nederland stil bij wat de ‘grootste oorlogsmisdaad in Europa sinds de Tweede Wereldoorlog’ wordt genoemd: de val van de enclave Srebrenica, twintig jaar geleden. De holocaust is daarbij de meetlat waarlangs we Srebrenica leggen.

Over de rol van Nederlanders in de holocaust zijn we met het verstrijken der jaren van mening veranderd. Tot de jaren zeventig luidde het algemeen geaccepteerde oordeel dat tijdgenoten niet hebben geweten van de holocaust. De beschikbare informatie was fragmentarisch en verwarrend en de misdaad was zo onvoorstelbaar, dat gaten in het verhaal niet door fantasie konden worden ingevuld. Later groeide het vermoeden dat mensen destijds het niet hebben *willen* weten. Het werd de nieuwe consensus: de Nederlandse samenleving keek passief en onverschillig toe en deed gehoorzaam wat de bezetter opdroeg.

In het boek *Wij weten niets van hun lot* onderzoekt Bart van der Boom, docent Nederlandse geschiedenis aan de Universiteit Leiden, 164 dagboeken om te reconstrueren wat Nederlanders in WO II hoorden, dachten en wisten van de holocaust. Zijn conclusie: Nederlanders – ook joodse Nederlanders – wisten niet dat de meeste joden bij aankomst in Auschwitz en Sobibor werden gedood. Als ze het wel hadden geweten, zou de keuze tussen gehoorzaamheid en verzet simpel zijn geweest. Joden zouden geweten hebben dat *alles* beter was dan op die trein te stappen en de bereidheid van niet-joden om hun nek uit te steken zou veel groter zijn geweest. Als de marechaussees die Westerbork bewaakten bijvoorbeeld zouden hebben geweten dat de trein die zij iedere dinsdag zagen vertrekken naar de gaskamer reed, zouden ze niet allemaal op hun post zijn gebleven.

Van der Boom vond in de 164 dagboeken geen aanwijzingen dat ‘de’ Nederlander met jodenvervolgving instemde. Maar de meesten verzetten zich er ook niet tegen. Van der Boom verklaart dat vanuit de breed gedeelde inschatting dat ongehoorzaamheid de dingen alleen

maar erger zou maken. Mensen wisten gewoonweg niet dat het niet erger kón. Onwetendheid is niet de enige verklaring, maar wie die factor weglaat, dicht de betrokkenen door en door cynisch egoïsme toe. ‘Wie denkt dat tijdgenoten wisten dat de joden werden vergast moet van de omstanders (...) monsters maken en dat is de afgelopen decennia dan ook gebeurd.’ Nederland is een land van lafaards, vinden Nederlanders. Maar het waren gewone mensen, met zwakheden en angsten, die probeerden in extreme omstandigheden te doen wat verstandig was en niet al te gevaarlijk. Ze keken niet de andere kant op toen de joden werden gedeporteerd: ze keken geschokt toe.

Over Srebrenica bestaat ook de consensus dat ‘we’ toekeken en zelfs met de Bosnisch-Servische bevelhebber Mladic meewerkten. Ook kolonel b.d. Charlef Brantz schrijft het maar weer eens in zijn onlangs gepubliceerde *Srebrenica dagboeken*: ‘we’ hadden meer kunnen doen dan ‘we’ gedaan hebben.

Brantz was in 1995 plaatsvervangend VN-commandant van de sector Noordoost-Bosnië. Op 8 juli 1995 had het Servische leger observatiepost F in handen. ‘Een ideale uitgangspositie om de enclave (...) geheel in bezit te nemen,’ noteerde Brantz in zijn dagboek. Maar iedereen geloofde op dat moment nog steeds in de goede bedoelingen van het Servische leger. ‘Zelfs Dutchbat heeft het gevoel dat het tij nog wel zal keren.’

In een interview voor het VPRO-radioprogramma *Argos* zei Brantz onlangs dat Dutchbat-commandant Thom Karremans Mladic ‘op een andere manier tegemoet had kunnen treden.’ Terugkijkend vindt hij dat Karremans had kunnen weten dat Mladic niets goeds in de zin had en hij had zijn wapensystemen moeten gebruiken. Op de vraag of dat succes zou hebben gehad, had kolonel b.d. Brantz geen antwoord. ‘Maar je kan het altijd proberen,’ vond hij.

Had iedereen – ook Karremans en hijzelf – destijds maar geweten dat ze naar de Servische versie van een holocaust keken en dat wat te gebeuren stond, niet erger kón. ■

Schrijftalent gezocht!

In deze Militaire Spectator is plaatsgemaakt voor een gastcolumn. Ditmaal schrijft P. de Vries over moed. Het is de derde in een reeks columns van zijn hand die de komende maanden gepubliceerd worden.

De redactie van de Militaire Spectator daagt ook andere lezers uit om een gastcolumn te schrijven. Het thema is vrij, maar moet passen binnen de formule van het tijdschrift.

De boodschap moet relevant zijn voor de lezers. Het moet

gaan om een gefundeerde eigen mening, om een logisch opgebouwd betoog en de feiten moeten kloppen en verifieerbaar zijn. Een bijdrage mag maximaal duizend woorden tellen. U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon). De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Moed, een essentiële militaire deugd

Brigade-generaal b.d. dr. P.H. de Vries

Gevaar maakt onverbrekelijk deel uit van de militaire praktijk. Als er geen gevaar is, hoeven we ook geen militairen in te zetten. Het vermogen om gevaar op weloverwogen wijze tegemoet te treden, noemen we moed. Ook moed is een essentiële militaire deugd. Volgens Aristoteles is het genoeg om neer te zien op wat mensen vrees aanjaagt om moedig te kunnen zijn. Dat betekent dat de mens en dus ook de militair wel vrees kent, maar die weet te overwinnen. Maar op grond waarvan overwint iemand dan zijn angsten?

Het overwinnen van angst is een vast onderdeel van de militaire opleiding, al is dat aspect niet altijd expliciet aan de orde. Maar het onderdeel hindernisbaan heeft dat aspect ontegenzeggelijk in zich. De eerste keer het hoge rek op, de eerste keer op hoogte over balken lopen, de eerste keer over de touwbaan met daarbij de eerste keer de sprong naar het 'leftouwtje'. Al die obstakels vergen het overwinnen van angst. Datzelfde geldt ook voor de gevechtsbaan waarbij er met scherp wordt geschoten. Achteraf wordt daarover vaak wat lacherig gedaan: 'Het stelt niks voor'. Maar de eerste keer is er bij na genoeg iedereen ten minste sprake van enige spanning. Kortom, tot op zekere hoogte kun je vertrouwd worden gemaakt met het overwinnen van je angsten. Militairen die dat goed kunnen, hebben de gave om juist heel rustig te

worden – of te blijven – als het spannend wordt. En wie kent en waardeert dat soort militairen niet!

Maar bij het overwinnen van angsten speelt ook een ander aspect een rol, te weten beeldvorming. Die beeldvorming heeft twee kanten. Ten eerste is dat de beeldvorming door anderen. De angst om in de ogen van anderen af te gaan, kan soms sterker zijn dan de angst voor het obstakel waar je voor staat, of dit nu een concreet obstakel is of niet. De druk van mogelijk gezichtsverlies kan iemand ertoe aanzetten zijn angst te overwinnen en te handelen, met als beloning de waardering en het respect van de anderen. De andere kant – die nauw samenhangt met de eerste – is zelfrespect. Het willen behouden van zelfrespect is ook een belangrijke drijfveer om de eigen angsten te overwinnen en te handelen. De beloning daarvoor is persoonlijke voldoening en versterking van het zelfrespect.

Beeldvorming kan ook op andere manieren een rol spelen, namelijk in de vorm van voorbeeldgedrag. Liefst concreet, maar daarbij kunnen ook verhalen een belangrijke bron zijn, vooral sterke verhalen. Veel van die verhalen hebben betrekking op sterke staaltjes, of getuigen van lef, opofferingsgezindheid of moed. Dapperheidsonderscheidingen onderstrepen dat soort

verhalen. Dat kunnen persoonlijke onderscheidingen zijn en ook onderscheidingen voor eenheden. De laatste kunnen zichtbaar zijn in het vaandel of de standaard van een eenheid of in andere tradities. Al deze verhalen brengen hetzelfde bericht over: 'Kijk maar eens goed. Dit heeft hij, hebben wij, gepresteerd. Dit is gebeurd onder moeilijke omstandigheden. Dit is bereikt, waarbij groot gevaar zelfverzekerd tegemoet is getreden. En dat verwachten we eigenlijk van iedereen, dus ook van jou!' Verhalen en tradities zijn dus niet leeg, maar hebben inhoud en kunnen stimulerend werken.

Die inhoud heeft betrekking op het overwinnen van angst en het wegcijferen van eigen belang. Je kunt daarin tekortschieten. Je stelt dan het eigen belang voorop en mijdt blootstelling aan gevaar. Per saldo is dat een mentaal proces waarbij het gevaar vaak wordt overdreven en het belang van de noodzaak tot handelen wordt gebagatelliseerd; uiteindelijk is niets doen dan gerechtvaardigd. Je kunt natuurlijk ook naar de andere kant overdrijven. Dan wordt reëel gevaar gebagatelliseerd, evenals de eigen kwetsbaarheid. Dit leidt al gauw tot roekeloos optreden waarbij onnodige risico's worden genomen, soms ook voor anderen. Eerzucht kan ook een rol spelen. Vanuit de wens dapper te worden gevonden (en daarvoor te worden onderscheiden) wordt welbewust het gevaar gezocht. Moedig optreden vereist handelen in weerwil van het gevaar voor lijf en leden, maar niet zomaar. Het vereist een goed inzicht in de situatie en vaak ook nog een koele afweging van nut en noodzaak. Moed kan dan ook worden omschreven als een houding van waaruit persoonlijke risico's worden genomen om een belangrijk doel te bereiken. Deze houding vergt een juiste balans tussen enerzijds het vermijden van gevaar en lafheid en anderzijds het onnodig opzoeken van gevaar met alle daaraan verbonden risico's voor eigen lijf en leden en dat van anderen: roekeloosheid. Moed is niet alleen een kwestie van fysiek gevaar trotseren, maar ook een zaak van morele krachtadigheid.

Morele moed is eigenlijk een onverbrekelijk aspect van het brede begrip moed. Moed is niet alleen een kwestie van een samenspel van zelf-

respect, verantwoordelijkheidsbesef en kameeradschap. Het is ook een zaak van het onderkennen van een morele noodzaak. De morele situatie vergt actie, ongeacht het gevaar. En dat gevaar betreft dan niet enig fysiek gevaar, maar wel een heel persoonlijk gevaar. Van morele moed getuigen lukt niet altijd. Op het gevechtsveld is er vaak geen gebrek aan fysieke moed; morele moed is daarentegen schaars. Je moet morele moed hebben om te durven zeggen dat iets onaanvaardbaar is, laat staan om daaraan persoonlijke consequenties te verbinden. Het gaat er dan om wat belangrijker is: behoud of verlies van zelfrespect. Verlies van zelfrespect door niet in te grijpen, door je ogen te sluiten, of erger nog, gewoon meelopen.

Moed is niet alleen een kwestie van fysiek gevaar trotseren, maar ook een zaak van morele krachtadigheid

Een overtuigend voorbeeld van morele moed is de actie van de Amerikaanse helikopterpiloot Thomson, die over My Lai vloog terwijl daar door een Amerikaanse eenheid een bloedbad werd aangericht onder de bewoners. Hij zette zijn helikopter aan de grond, riep de soldaten op de grond toe dat ze onmiddellijk moesten ophouden en gaf zijn boordschutter opdracht het vuur te openen als zijn landgenoten doorgingen met hun wreedheden. De direct bedreigde burgers werden gered. Thomson heeft veel moeilijkheden ondervonden van zijn handelwijze. Dat hoort er bij. Klokkenluiders getuigen ook van morele moed. Maar ook in Nederland worden die niet altijd op het schild gehesen. Integendeel, zij krijgen ook vaak moeilijkheden. En die moeilijkheden kunnen lang aanhouden. Morele moed tonen is misschien wel moeilijker dan een fysieke daad die van moed getuigt. Op het moderne gevechtsveld zijn beide vormen onontbeerlijk! ■

Moed loont niet

Frans Matser – publicist*

Recent is door de regeringsleiders van de NAVO-landen het moedige besluit genomen een 'Flitsmacht' op te richten. Een veilig gevoel. Een snel inzetbare strijdmacht, die binnen 48 uur ergens paraat moet kunnen zijn. Dit besluit van de regeringsleiders (die het anders alleen eens kunnen worden over bezuinigingen), lijkt mede ingegeven door het recente gedrag van onze vriend Vladimir, die toch niet zo vreedelievend blijkt te zijn als we allemaal in de afgelopen tien jaar hebben gedacht.

Als het stof van een operatie optrekt, begint een heel ander gevecht. Wie gaat dit eigenlijk allemaal betalen?

De NAVO 'Flitsmacht' (officieel *Very High Readiness Joint Task Force*) is een soort NRF in het kwadraat. Wat was de NRF ook alweer? De NRF of *NATO Respons Force* was het moedige besluit voor de 'flitsmacht' van twaalf jaar geleden. Opgericht aan het begin van deze eeuw en inzetbaar binnen 5 tot 30 dagen. Ja ergens in de wereld hè, niet tegen de Russen of zo. De oefenscenario's speelden zich daarom jarenlang stevast af in donker Afrika, waar honger en dorst heersten en massale opstanden uitbraken in fantasielanden. Dit jaar is ons Duits-Nederlandse hoofdkwartier (1 GNC) weer een van de hoofdkwartieren die leiding moet geven aan de NRF. Trouwens sinds een jaar wel 'toevallig' met een nieuw scenario, dat in Oost-Europa speelt.

Het NRF-concept kon, bij zijn ontstaan tien jaar geleden, op grote steun van alle NAVO-landen rekenen. Het voldeed namelijk aan de belangrijkste hedendaagse eis: het kostte niets! De lidstaten hoefde er namelijk geen budget voor te fourneren. Hoe kan dat? Simpel. Enerzijds werden er hoofdkwartieren aangewezen die leiding moesten geven. Die hoofdkwartieren bestonden al en moesten toch een paar keer per jaar oefenen, dus dat noemen we nu plotseling de 'NFR-oefening'. Anderzijds beloofde ieder NAVO-land plechtig om – als het nodig zou zijn – de (toegezegde) troepen te leveren. Zo'n toezegging kost ook niets. Strak plan, zou je denken.

Natuurlijk worden er ook af en toe met echte troepen oefeningen gehouden. Maar dat zijn natuurlijk oefeningen die sowieso al plaats zouden vinden (en dus nationaal gebudgetteerd zijn). Elke militaire eenheid moet immers regelmatig oefenen. We plakten er gewoon een nieuw etiket op en hup, klaar is onze NRF-oefening. Lekker goedkoop dus en een optimaal voorbeeld van wat onze moedige politici graag zien: 'beleid rijk' en 'budget arm'. De moedige stap om te komen tot een NRF kostte de NAVO-landen geen cent extra. En daar zijn ze gek op in al die landen! In Nederland noemden we dat vroeger 'voor een dubbeltje op de eerste rang zitten'.

Een paar jaar na de oprichting van de NRF deed zich daadwerkelijk een calamiteit voor. Pakistan werd in 2005 getroffen door een zware aardbeving. Tienduizenden doden en gewonden en een ontwricht land. De NAVO-landen kwamen in Brussel bij elkaar en namen in een vlag van verstandsverbijstering, naïef positivisme en

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser en luitenant-kolonel der Mariniers Marcus Houben.

onder de indruk van de publieke opinie unaniem het moedige besluit tot een eerste inzet van de NRF. Boze togen beweren dat door de hectiek in diverse landen de financiële experts even niet werden geraadpleegd. Dat heb je soms als je moedig bent, dat je even je financiële eigenbelang uit het oog verliest. Hoe dan ook, een aantal landen moest daadwerkelijk gaan leveren en dat gebeurt ook. In diverse landen worden transport vliegtuigen gehuurd en troepen en materiaal ingescheept. Maar als drie maanden later het stof optrekt van de operatie in Pakistan, begint een heel ander gevecht. Wie gaat dit eigenlijk allemaal betalen?

Nou, daar hadden de NAVO-bureaucraten die het verdrag in elkaar hadden gestoken een vlot antwoord op. Dat was namelijk heel simpel. Het NRF-verdrag bevat een kort maar o zo belangrijk zinnetje: *Costs lie where they fall!* Vertaald naar de praktijk: Als u als lid van een groot bondgenootschap de gore moed heeft onbaatzuchtig uw troepen in te zetten, en die worden ingevlogen, gelegerd, gevoed, bevoorrad en ingezet, en dat kost een hoop geld... dan delen we die kosten echt niet met elkaar, maar moet elk land dat troepen levert, dat helemaal zelf betalen. De deelnemende landen kregen de rekening en de NAVO-landen die niet of nauwelijks mee hadden gedaan lachten in hun vuistje. Een typisch staaltje NAVO-solidariteit zullen we maar zeggen.

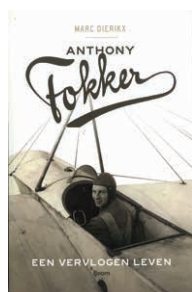
Voor een aantal – vooral Zuid-Europese – landen, was dit een traumatische belevenis te vergelijken met uit de loopgraaf komen en halverwege het niemandsland te ontdekken dat de rest niet was meegekomen. Op hun al helemaal kapot-bezuinigde defensiebegrotingen, met nauwelijks nog vrij besteedbaar geld, moeten ze plotseling tientallen miljoenen ‘vinden’. Defensie ministers moesten op hun blote knieën naar hun regeringen en werden met pek en veren door het parlement gedragen. Na deze inzet had iedere politicus binnen de NAVO zijn lesje geleerd. Politieke moed loont niet! Stem nooit in met een NRF inzet, want dat leidt tot onvoorspelbare en onbeheersbare kosten voor je nationale begroting en het einde van je carrière.

Zo kon het zijn dat in tal van (humanitaire) crises die sinds 2005 de wereld troffen de NAVO (met al haar NRF-spulletjes) na goed onderling overleg en vruchtbare dialogen, steeds tot de verbluffende conclusie kwam dat andere organisaties (ngo's) en andere landen (meestal Amerika) al het voortouw hebben genomen en een inzet van de NRF niet meer nodig, wenselijk of opportuun is. Een sterk voorbeeld was de verschrikkelijke aardbeving die in 2010 Haïti trof en waar hulp door de NRF op grond van de toetsingscriteria zeker op zijn plaats zou zijn geweest. Niet dus! Zo is de NRF sinds 2005 verworden tot niets anders dan een tandeloze tijger, iets wat naar ik verwacht de Flitsmacht van de NAVO op termijn ook te

Zonder separaat budget voor inzet, zal de 'Flitsmacht' van de NAVO verworden tot een tandeloze tijger

wachten staat, zolang er geen separaat NAVO-budget voor de inzet is. Want de meeste landen in Zuid- en West-Europa hebben geleerd dat politieke moed niet loont en voelen zich heel wat minder bedreigd door de dolle acties van Vladimir in het oosten, dan door de electorale gevolgen van hun eigen begrotingstekort.

Het feit dat de Flitsmacht in Europa voorlopig alleen gedragen wordt door financieel gezonde 'neuro' landen zoals Duitsland, Nederland en Noorwegen en niet door 'zeuro' landen, geeft voor de korte termijn nog enige hoop. Maar net als bij ons financieel bondgenootschap (de euro), betekent de uitgesproken intentie om de boel uit te breiden met de 'andere' (lees zeuro) NAVO-landen, dat aan het eind van zo'n uitbreiding een nieuwe tandeloze tijger zal zijn gecreëerd. Want terecht belonen regeringen individuele moed met dapperheids onderscheidingen, maar politieke moed van diezelfde regeringen wordt zorgvuldig afgemeten aan de portemonnee. Iets wat onze vriend Vladimir maar al te goed weet. ■

Anthony Fokker

Een vervlogen leven
Door Marc Dierikx
Amsterdam (Uitgeverij Boom) 2014
ISBN 9789089532848
416 blz.
€ 24,90

De historicus Marc Dierikx verrijkte de Nederlandse luchtvaarthistorie in 1997 met *Dwarswind*, een kloeke biografie van de vliegtuigbouwer Anthony Fokker. Daarin schetste hij op basis van uitgebreid bronnenonderzoek het leven en werken van de man die aan de basis stond van de belangrijkste Nederlandse vliegtuigfabriek, die het jaar daarvoor de bouw van vliegtuigen van eigen ontwerp had moeten staken. Gelukkig kon een belangrijk deel van de activiteiten van deze industrie voor Nederland behouden blijven en vandaag de dag is zij onder de naam Fokker Technologies een ijzersterke speler in de wereldluchtvaart. Daarmee spreekt de naam Fokker nog steeds zeer tot de verbeelding.

Dwarswind vertelde het verhaal van de schooljongen die niet zo goed leren kon (of niet wilde), maar voldoende praktisch doorzettingsvermogen bezat om in 1911 als eerste Nederlander met een door hem zelf ontworpen vliegtuig, de Spin, de viering van Koninginnedag in zijn woonplaats Haarlem op te luisteren. Omdat Fokker in Nederland onvoldoende markt zag, ontwikkelde hij zijn bedrijf in Duitsland. Hij viel bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog met zijn

neus in de boter en leverde vele duizenden vliegtuigen aan het Duitse leger. Vervolgens wist Fokker met een aantal ervaren medewerkers zijn bedrijf in 1919 naar Nederland over te brengen en werd niet alleen hofleverancier van militaire vliegtuigen aan de Nederlandse krijgsmacht, maar veroverde ook een groot aandeel in de wereldmarkt van militaire en passagiersvliegtuigen. Na een geweldige bloei in de jaren twintig ging het bergafwaarts met zijn bedrijf, om in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog weer te groeien. Die oorlog heeft Fokker niet meer meegemaakt, want hij overleed op 23 december 1939 in New York.

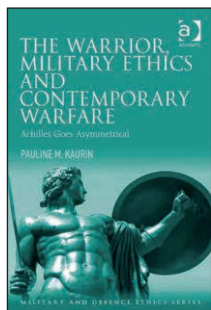
Nieuwe bronnen

Waar *Dwarswind* naast een biografie ook al zeer veel details bevatte over Fokkers bedrijfsvoering, zijn vliegtuigontwerpen en productie, alsmede zijn constante strijd met de Nederlandse overheid en de KLM, zocht en vond Marc Dierikx in de afgelopen jaren zoveel nieuwe bronnen en details over de mens Fokker dat een hernieuwde biografie alleszins gewettigd was. Dankzij talloze nieuwe bronnen in het buitenland, veelal via internet toegankelijk, heeft de auteur met *Anthony Fokker. Een vervlogen leven*

beslist geen herziene editie van de vorige biografie gemaakt. In zijn nieuwe boek komt de mens Anthony Fokker veel scherper uit de verf. In 24 hoofdstukken, die tussen zijn geboorte op Java in 1890 en zijn dood telkens op een andere locatie zijn geprojecteerd, beschrijft de auteur Fokkers relaties met zijn belangrijkste zakelijke partners en de vrouwen om hem heen. Vooral zijn Duitse periode krijgt veel aandacht, alsmede de stichting en uiteindelijke teloorgang van zijn tot nu toe wat minder bekende vliegtuigindustrie in de Verenigde Staten. Fokkers persoonlijke relaties met Duitse luchthelden uit de Eerste Wereldoorlog, onder wie Hermann Göring, belicht Dierikx uitvoerig, net als zijn conflicten met de grote mannen in de Amerikaanse industrie. Dierikx schetst hoe Fokker in 1919 zijn onverkochte vliegtuigvoorraad, tegen de wapenstilstandsbepalingen in, in zes treinladingen naar Nederland overbracht en een deel van zijn in de oorlog verworven kapitaal per zeilboot veiligstelde. De vele *ups* en *downs* in Fokkers privéleven en in het bijzonder zijn ongelukkige relaties met vrouwen worden op openhartige wijze belicht. Het korte, maar overvolle, leven van Nederlands bekendste vliegtuigbouwer vormt volgens de uitgever 'een geschiedenis die zich laat lezen als een roman.' Daar is niets te veel mee gezegd.

Dr. D. Starink, luitenant-generaal b.d. ■

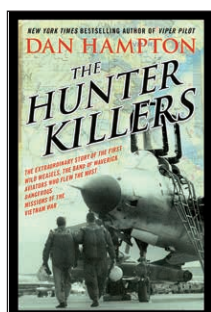
SIGNALERINGEN

The Warrior, Military Ethics and Contemporary Warfare

Door Pauline M. Kaurin
Farnham (Ashgate) 2014
154 blz.
ISBN 9781409465362
€ 75,-

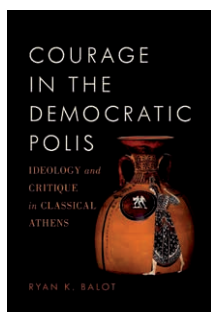
De filosofe Pauline Kaurin gaat in *The Warrior, Military Ethics and Contemporary Warfare* op zoek naar verklaringen voor moed en andere eigenschappen die militairen zouden moeten bezitten om voorbereid te zijn op asymmetrische oorlogvoering. Kaurins vertrekpunt is Achilles, een archetype dat volgens haar nog steeds geldt in het zelfbeeld binnen krijgsmachten en dat wortels heeft in de existentiële notie van oorlog, eer en betekenisgeving. Volgens Kaurin, als docent militaire ethiek verbonden aan de Pacific Lutheran University, brengt de asymmetrische oorlog morele implicaties en uitdagingen met zich mee waarop militairen door onderwijs in ieder geval voor een deel voorbereid kunnen worden.

The Hunter Killers

Door Dan Hampton
New York (William Morrow) 2015
352 blz.
ISBN 9780062375131
€ 25,-

Wat bracht een groep Amerikaanse vliegers er tijdens de Vietnam Oorlog toe zich vrijwillig op te geven voor missies waarvan zij wisten dat de kans om te sneuvelen vijftig procent was? *The Hunter Killers* is het verhaal van de vliegers in dat zogeheten *Wild Weasel*-project. Hun opdracht was het uitschakelen van luchtdoelbatterijen van Sovjet-makelij in Noord-Vietnam. Auteur Dan Hampton, zelf voormalig oorlogsvlieger, komt op basis van interviews en Amerikaanse en Vietnamese archiefstukken tot de conclusie dat de vrijwilligers niet alleen moedig waren, maar ook lef hadden en een groot plichtsgevoel ten opzichte van collega's voor wie zij de dreiging van raketbeschietingen wegnamen.

Courage in the Democratic Polis

Ideology and Critique in Classical Athens
Door Ryan K. Balot
Oxford (Oxford University Press) 2014
424 blz.
ISBN 9780199982158
€ 58,-

Ryan Balot, hoogleraar politieke wetenschappen aan de University of Toronto, onderzoekt in *Courage in the Democratic Polis* vanuit zijn eigen vakgebied en vanuit de filosofie en geschiedenis het fenomeen moed. Balot focust op het oude Athene, waar een nieuwe visie op moed werd ontwikkeld en deze deugd werd gekoppeld aan fundamentele democratische idealen zoals vrijheid en gelijkheid. Deze 'ideologie van moed' had praktische gevolgen voor de manier waarop Athene oorlog voerde. Balot behandelt wijsgeren die invloed hadden op de ontwikkeling van het nieuwe concept en de geschiedschrijvers die moed aan de orde stelden in hun werken over de Atheense democratie en de militaire cultuur.

Moed moet

Verslagen van Nederlandse veteranen,
van Nederlands-Indië tot Uruzgan
Door David Vriesendorp en Fred Hoogeland
Houten (Het Spectrum) 2012
176 blz.
ISBN 9789000316632
€ 19,99

Moed moet is een verzameling verhalen van Nederlandse veteranen die na de Tweede Wereldoorlog zijn ingezet in diverse oorlogs- en crisisgebieden in de wereld. De veteranen, zowel actief dienenden als militairen die de dienst verlaten hebben, zijn openhartig over morele en ethische dilemma's en over leiderschap. Ze beschrijven hun motieven om bij de krijgsmacht te gaan en geven een oordeel over de kwaliteit van de training die zij kregen voordat zij werden ingezet. Het voorwoord in het boek is geschreven door oorlogsverslaggever Peter te Velde, terwijl de auteurs verder spraken met onder meer Peter van Uhm, Marco Kroon, Patrick Cammaert, Giovanni Hakkenberg en John Titahena.

